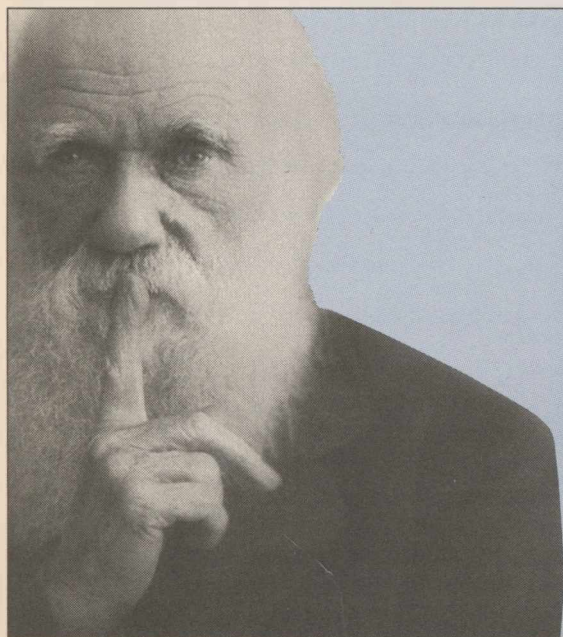
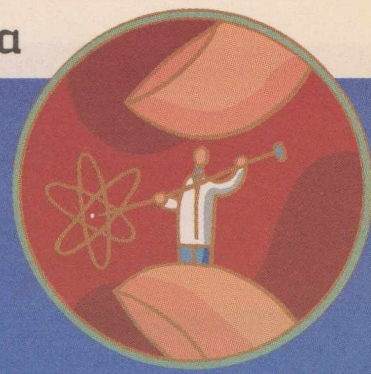

ΔΑΡΒΙΝΟΣ ■ 200 ΧΡΟΝΙΑ

Ο Θεός και ο... «Διάβολος»

Μια θεωρία που προκαλεί ακόμη και σήμερα

Τάσος Γιαννίσης Κώστας Δ. Ζέπος Αλέξης Ηρακλείδης Θεόδωρος Κουλουμπής Αντώνης Μ. Μπαρτζώ-
κας Θάνος Π. Ντόκος Χρήστος Ροζάκης Σωτήρης Ρούσσος Φίλιππος Σαββίδης Νικόλαος Τζιφάκης Χα-
ράλαμπος Τσαρδανίδης Κωνσταντίνος Φίλης Ειρήνη Χειλά Τάσος Γιαννίσης Κώστας Δ. Ζέπος Αλέξης
Ηρακλείδης Θεόδωρος Κουλουμπής Αντώνης Μ. Μπαρτζώκας Θάνος Π. Ντόκος Χρήστος Ροζάκης Σω-
τήρης Ρούσσος Φίλιππος Σαββίδης Νικόλαος Τζιφάκης Χαράλαμπος Τσαρδανίδης Κωνσταντίνος Φίλης
Ειρήνη Χειλά Τάσος Γιαννίσης Κώστας Δ. Ζέπος Αλέξης Ηρακλείδης Θεόδωρος Κουλουμπής Αντώνης
Μ. Μπαρτζώκας Θάνος Π. Ντόκος Χρήστος Ροζάκης Σωτήρης Ρούσσος Φίλιππος Σαββίδης Νικόλαος Τζι-

4 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Σκέψεις

«Η πραγματικότητα δεν γίνεται κατανοητή
χωρίς την κατανόηση της αθλιότητας και της απελπισίας»

με αφορμή μια σφαίρα

Ιδέες & Προτάσεις

Η πολιτική δεν τεμαχίζεται. Όπως και η πραγματικότητα. Από την άποψη αυτή η διχοτομική αντίληψη που θέλει να διακρίνει την εξωτερική από τον λοιπό κορμό της πολιτικής (την εσωτερική πολιτική) λειτουργεί παραμορφωτικά. Οι επιδόσεις σε πολλά πεδία της εσωτερικής πολιτικής επηρεάζουν συχνά τους βαθμούς ελευθερίας στην άσκηση εξωτερικής και διεθνούς πολιτικής, ενώ, και αντίστροφα, η ικανότητα στην άσκηση της τελευταίας επηρεάζει και τις επιδόσεις της πολιτικής συνολικότερα, και πρωταρχικά της οικονομικής πολιτικής.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει στον άμεσο περίγυρό της πολλά ανοικτά μέτωπα. Το Κοσσυφοπέδιο, το Σκοπιανό, τις σχέσεις της με τα Βαλκάνια συνολικότερα, την Τουρκία, το Κυπριακό. Τα ζητήματα όμως διεθνούς και εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας δεν εξαντλούνται σε αυτά που αντιμετωπίζει στον άμεσο γεωγραφικό περίγυρό της. Ιδιαίτερου βάρους είναι οι διεθνείς και οικονομικές αλλαγές που συντελούνται και επηρεάζουν το τοπίο στο οποίο πρόκειται να κινηθεί η πολιτική. Ιδιαίτερου βάρους, επίσης, είναι και η θέση μιας χώρας στο διεθνές σύστημα και οι σχέσεις της με τους μεγάλους διεθνείς «παίκτες», όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία, η ΕΕ (ιδιαίτερα για την Ελλάδα), ακόμη και με αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η Κίνα, καθώς και οι εξελίξεις στον λιγότερο άμεσο περίγυρό της, όπως στη Μ. Ανατολή και στον Καύκασο. Σήμερα, προστίθενται οι αναδιτάξεις που προκαλεί η ενεργειακή κρίση, η «διπλωματία των αγωγών», ακόμη και οι διεθνείς οικονομικές ανατροπές που συνεπάγεται η κρίση. Ο ρόλος της πολιτικής άμυνας μιας χώρας σε σχέση με το συ-

νολικό πλέγμα των γεωπολιτικών σχέσεων και τη διεθνή θέση της χώρας αποτελεί αναπόφευκτο συμπλήρωμα της όλης θεώρησης.

Το αφιέρωμα που ακολουθεί επιδιώκει να καλύψει ορισμένες μόνο από τις παραπάνω πτυχές. Να θέσει έναν προβληματισμό και να διατυπώσει σκέψεις για το πώς εξελίσσονται σήμερα οι εξωτερικές σχέσεις και η πολιτική της χώρας σε μερικά από τα πιο σημαντικά πεδία της εξωτερικής και διεθνούς πολιτικής και ποιες επιλογές πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο ανάλυσης. Η ταχεία αλλαγή που σημειώνεται στο πεδίο των διεθνοπολιτικών σχέσεων (εκλογές στις ΗΠΑ, Ιράκ, Ιράν, Παλαιστινιακό, Βαλκάνια, Γεωργία, εσωτερικό σκηνικό στην Τουρκία, πετρέλαιο, διεθνής οικονομική κρίση) απαιτεί συνεχή επανεξέταση των δεδομένων, των επιλογών και των στρατηγικών που είχαν αποφασιστεί υπό διαφορετικές συνθήκες στο παρελθόν ή υπό διαφορετικές προοπτικές για την εξέλιξη καταστάσεων, οι οποίες όμως στο μεταξύ έχουν ανατραπεί. Κυρίως απαιτεί συνεχή εκτίμηση των μελλοντικών (άμεσων και περισσότερο απόμακρων) εξελίξεων, με επιδίωξη την έγκαιρη προσαρμογή των στόχων και των εργαλείων πολιτικής. Κατ'εξοχήν η εξωτερική και η διεθνής πολιτική μιας χώρας είναι ανάγκη να υπακούουν σε κανόνες μακροχρόνιας προετοιμασίας και αντιμετώπισης απρόβλεπτων εξελίξεων, προκειμένου να μην ακολουθούν – ορισμένες φορές, αναπόφευκτο –, αλλά και να επηρεάζουν – θεμελιακά αναγκαίο, τουλάχιστον όπου είναι εφικτό – ή έστω να προβλέπουν τις εξελίξεις.

Τ.Γ.

Μια «γεωπολιτική» προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής

Μια νέα εποχή για τις διεθνείς μας σχέσεις

Ας υπενθυμίσουμε, σε μονότονη επανάληψη και με μια παράφραση γνωστής ρήσης, ότι η εξωτερική πολιτική είναι η συνέχεια της εσωτερικής πολιτικής, με άλλα μέσα. Σε πιο αναλυτικό ύψος, οι διεθνείς σχέσεις μιας χώρας έχουν, ή πρέπει να έχουν, ως γνώμονες την εξυπηρέτηση πραγματικών συμφερόντων ή δεδομένων προσδοκιών της ανθρώπινης κοινωνίας, για χάρη της οποίας η πολιτική διαμορφώνεται. Η αντιστοιχία της εξωτερικής με την εσωτερική πολιτική είναι, κατά συνέπεια, άμεση: η οικονομική κοινωνική πολιτιστική (μεταξύ άλλων) πολιτική ενός κράτους πρέπει να συμπληρώνεται με την άσκηση μιας επιδέξιας εξωτερικής πολιτικής, η οποία να αντλεί από το διεθνές περιβάλλον μέσα για την πραγμάτωσή τους.

Φυσικά, στον πολύπλοκο κόσμο μας, αυτή η πολιτική δεν ασκείται πάντοτε μέσα από μια γυμνή αναζήτηση άμεσων ωφελειών και κυνική απόσπαση κερδών. Αντίθετα, οι διεθνείς συναλλαγές θα πρέπει να συνοδεύονται από συμπεριφορές αλληλεγγύης, και καμιά φορά αλτρουισμού, από προσφορές που βραχυπρόθεσμα μπορεί να μην αποδίδουν, αλλά αποτελούν μακροπρόθεσμες επενδύσεις. Και πάλι οι χειριστές της πολιτικής θα πρέπει με οξυδέρκεια να διακρίνουν ποιες είναι οι καταλληλότερες επενδύσεις,

Χρήστος Ροζάκης

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ,
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ανάλογα με τη μελλοντική αποδοτικότητα τους.

Στην αναζήτηση των διεθνών πηγών εξυπηρέτησης των εθνικών συμφερόντων στις οποίες ένα κράτος προσφεύγει – όντας έτοιμο να προσφέρει ορισμένες ανιδιοτελείς υπηρεσίες ανταποδοτικότητας – ο γεωγραφικός παράγοντας παραμένει μια κρίσιμη παράμετρος. Ακόμα και στις μέρες της καλπάζουσας παγκοσμιοποίησης, η γειτνίαση κι η περιφέρεια αποτελούν πραγματικότητες που για τις περισσότερες χώρες – κι εξαιρούμε τις μεγάλες δυνάμεις – αποτελούν τη βάση των διεθνών σχέσεών τους. Και τούτο γιατί τόσο η εγγύτητα όσο κι η πολιτικο-πολιτισμική ομοιότητα, που συνήθως συνοδεύουν αυτές τις έννοιες, είναι πολύτιμοι παράγοντες ανάπτυξης των διεθνών σχέσεων.

Με τον όρο «γειτνίαση» δεν εννοούμε μια στατική γεωγραφική κατάσταση αλλά τη σχέση ενός κράτους με την άμε-

ση γειτονιά του. Μια θέση δυνάμει διαστάται: «καλή γειτονιά», από τη μια μεριά, δηλαδή ανάπτυξη ενός κλίματος χωρίς προστριβές και διαφορές, ή σε κάθε περίπτωση με άμεση, ειρηνική επίλυσή τους, όπως θα την ήθελε το διεθνές δίκαιο. Η σοφία αυτής της αρχής είναι αυτονόητη: η ύπαρξη καλών γειτονικών σχέσεων είναι προϋπόθεση για μια ανεμπόδιστη εξωτερική πολιτική. Αντίθετα, η ύπαρξη τοπικών διαφορών εγκλωβίζει την πολιτική στο άχαρο και αμυντικό έργο της αναζήτησης ευρύτερων στηριγμάτων για την επιτυχή επίλυση του τοπικού προβλήματος. Πολύτιμες δυνάμεις – διπλωματικές, στρατιωτικές κ.ά. – χάνονται έτσι, ενώ θυσιάζονται ευκαιρίες για ενεργητικότερη αξιοποίηση του διεθνούς περιβάλλοντος. Από την άλλη μεριά, μια περιοχή που κατ'εξοχήν είναι πεδίο ανάπτυξης πραγματικά προσοδοφόρων σχέσεων – λόγω της εγγύτητας – μεταβάλλεται σε απαγορευμένη ζώνη, ή, σε κάθε περίπτωση, μετριάζεται ο βαθμός χρησιμότητάς της.

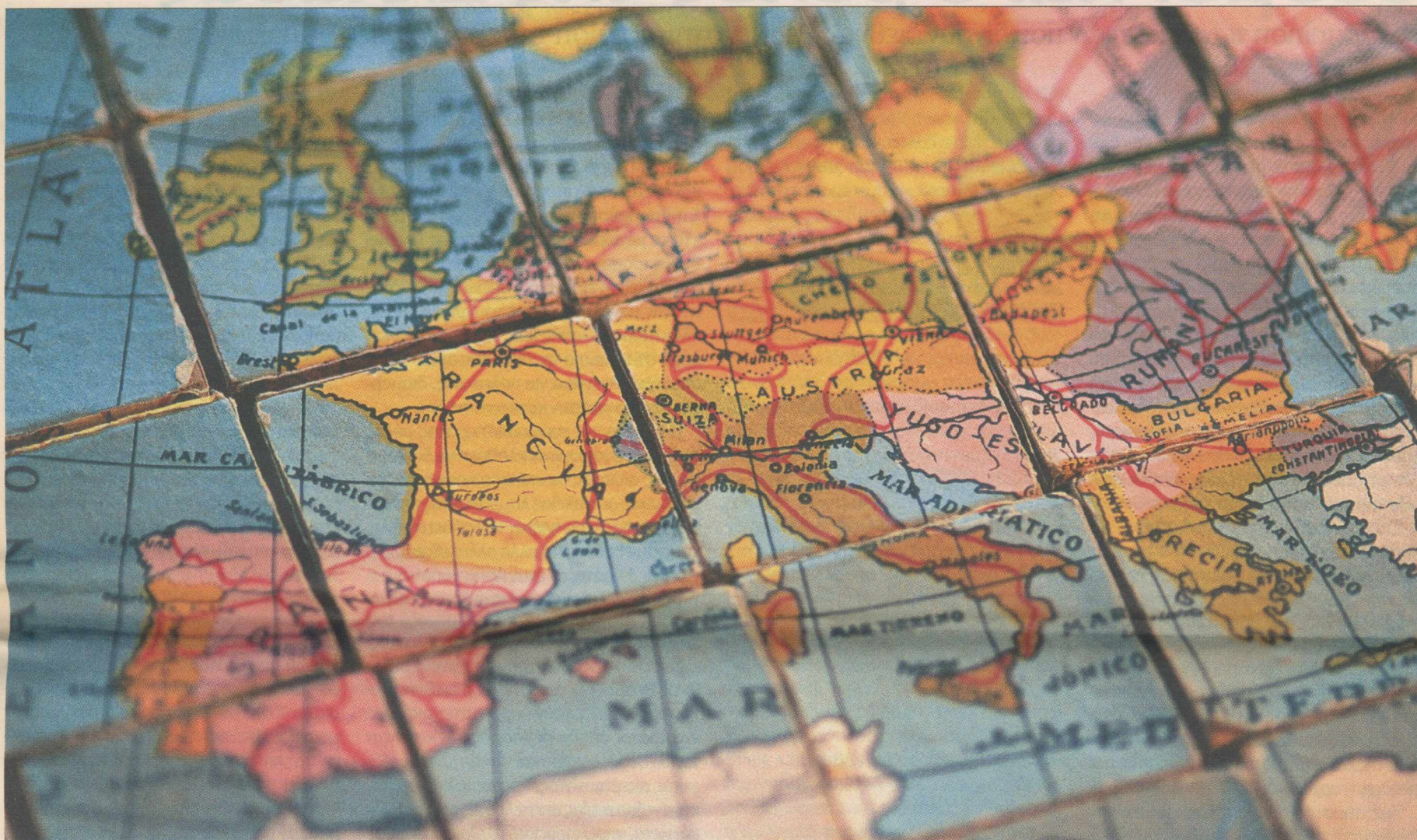
Ενα κράτος δεν μπορεί, βέβαια, να ελέγξει πάντοτε από μόνο του τις εντάσεις που προκαλούν άλλοι κι ούτε να διαλέξει τους γείτονές του. Μπορεί, όμως, να προσπαθήσει να συμβάλει στην ειρηνική επίλυση των διαφορών, με πνεύμα συνδιαλλαγής και κατανόησης των αιτίων που τις

έχουν προκαλέσει και του βαθμού της ευθύνης που το ίδιο φέρει στην πρόκλησή τους. Παράλληλα, θα πρέπει να είναι έτοιμο για ορισμένους συμβιβασμούς στις απόλυτες αντιλήψεις του δικαίου και του ορθού, όπως εκείνο τις προσδιορίζει. Κυρίως, όμως, θα πρέπει να σεβαστεί τον παράγοντα «χρόνο». Η άμετρη παράταση μιας διαφοράς μπορεί να έχει ως συνέπεια – πέρα από την εξασθένηση των δυνάμεων της χώρας – και μια ανεξέλεγκτη διέγερσή της σε θέματα που ως κάποιο σημείο δεν τη συνιστούσαν. Στον παράγοντα «χρόνο» εμπεριέχεται, επίσης, και η έννοια της «ευκαιρίας», η χρήση, δηλαδή, της κατάλληλης στιγμής μέσα στην οποία μπορεί, πιο εύκολα, να λυθεί μια διαφορά. Απώλεια ευκαιριών, στο πολύπλοκο πεδίο των διεθνών σχέσεων, μπορεί, τελικά, να οδηγήσει σε αδιέξοδα επιλύσεων.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι βασικές μεταπολιτευτικές αντιπαραθέσεις με τις γειτονικές χώρες αφορούν, βέβαια, τις σχέσεις μας με την Τουρκία και την πΓΔΜ. Θα έλεγα ότι πρέπει να πιστωθεί στην Ελλάδα η καίρια και διαχρονικά σταθερή επιλογή της να επιλύσει τα προβλήματα της με τις δύο χώρες με τρόπο ειρηνικό κι απόλυτα συμβατό με τις διαδικασίες του διεθνούς δικαίου. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πρώτη αυτή, από τις αρχικές στιγμές της κρίσης με την Τουρκία, επέ-

4.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

λεξε τον δρόμο του Διεθνούς Δικαστηρίου, ενώ στο πρόσφατο γεγονός της προσφυγής της πΓΔΜ η ελληνική ετοιμότητα να μετάσχει αλόγιστα στις διαδικασίες φανερώνει την εμπιστοσύνη μας σε αυτές. Δεν θα ήμουν το ίδιο επαινετικός για τη χρήση του χρόνου σε όλες τις διαστάσεις του. Ιδιαίτερα στα ελληνοτουρκικά, η παράταση έχει οδηγήσει όχι μόνο σε περιοδικές οξύνσεις, αλλά και σε διεύρυνση της ύλης των διαφορών (κλασικό δείγμα οι «γκρίζες ζώνες»), που δυσχεραίνει περαιτέρω την επίλυση. Ταυτόχρονα, πολιτικές αδράνειας, για πολλά χρόνια, και ματαιώση διαδικασιών επίλυσης που παρουσίαζαν θετικές προοπτικές (όπως η διαδικασία του Ελσίνκι) έχουν οδηγήσει σε απώλειες ευκαιριών, δυσαναπλήρωτων, κάτω από διαφορετικές διεθνείς συνθήκες. Η ίδια επισήμανση αφορά και τη διαφορά μας για το όνομα της πΓΔΜ, όπου πιθανές ευκαιρίες συμβιβασμού, στις αρχές της δεκαετίας του '90, απορρίφθηκαν μέσα από την απολυτότητα των τότε αιτημάτων μας. Στην εξωτερική πολιτική τέτοιες ευκαιρίες συνήθως δεν επανεμφανίζονται.

Οι γεωπολιτικές διαστάσεις της εξωτερικής πολιτικής δεν εξαντλούνται, όμως, στην άμεση γειτνίαση. Περιλαμβάνουν και την περιφέρεια. Ο κόσμος μας σήμερα είναι ακόμα περιφερειακά οργανωμένος κι οι παράγοντες «περιφερειο-

ποίησης», αν και εκκινούν από γεωγραφικά δεδομένα, συνήθως επεκτείνονται σε άλλες κατηγορίες συσπείρωσης, όπως είναι κοινά ιδεολογικά, πολιτικά, πολιτιστικά χαρακτηριστικά, κοινότητα στόχων κι επιδιώξεων κ.ο.κ.

Για τη μεταπολιτευτική Ελλάδα η περιφέρειά της είναι η Ευρώπη κι ο βασικός θεσμός της η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η τελευταία δεν είναι ένας κοινός διακυβερνητικός Οργανισμός. Είναι ένας Οργανισμός ολοκλήρωσης με υπερεθνικά χαρακτηριστικά και με απώτατο ορίζοντα την πολιτική ένωση. Κατά συνέπεια η συμμετοχή σε αυτόν ενέχει υποχρεώσεις – πέρα από τα αναμφισβήτητα δικαιώματα – που πρέπει να εξυπηρετούν δυναμικά τις ιδιαιτερότητες της υπερεθνικότητας και της ολοκλήρωσης.

Η Ελλάδα συνέλαβε, με πολλή καθυστέρηση, αυτές τις ιδιαιτερότητες και πάλι, έξω από τη χρονική υστέρηση, δεν τις έχει ποτέ εξυπηρετήσει πλήρως. Για τις περισσότερες ελληνικές κυβερνήσεις η θεσμική Ευρώπη δεν ήταν παρά μια πηγή άντλησης αγαθών, κυρίως οικονομικών κι ασφάλειας. Το αντίδωρο απέναντι σε αυτές τις εγγυήσεις υπήρξε μηδαμινό. Η ελληνική συμμετοχή στην οικοδόμηση της Ευρώπης, μέσα από έναν πιστό μετασχηματισμό των ελληνικών θεσμών και δομών στις ευρωπαϊκές επιταγές, αλλά και

μέσα από μια θετική, δυναμική παρέμβαση – με ρόλο πρωταγωνιστικό – στη διαδικασία ολοκλήρωσης, έχει αρνητικό πρόσημο. Η Ελλάδα δεν αποτελεί έναν από τους καλούς μαθητές της Ένωσης στον χώρο της προσαρμογής – απαραίτητου στοιχείου ολοκλήρωσης – και δεν έχει διακριθεί, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, για μια εποικοδομητική συμβολή στην πρόωθηση ιδεών και θέσεων για την επιτάχυνση της ολοκλήρωσης. Αντίθετα είχε στο παρελθόν πολλές φορές προκαλέσει προσκόμματα σε αυτήν, στη βάση ενός στενά εννοούμενου εθνικού συμφέροντος. Ενώ σε στιγμές θεσμικής κρίσης – όπως η σημερινή – δεν έχει στρατευθεί σθεναρά για το ξεπέρασμά της.

Η γειτονία και η περιφέρεια, ως κεντρικοί άξονες πολιτικής, δεν είναι, βέβαια, απαγορευτικές για την ανάπτυξη ευρύτερων «εξωσυστημικών» σχέσεων. Καμιά χώρα, εξάλλου, δεν μπορεί να αγνοήσει την ύπαρξη δυνάμεων, όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία, ή, ακόμα, οι ανερχόμενες χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής. Είναι ευκαίριο, όμως, η ανάπτυξη τέτοιων σχέσεων να περνάει μέσα από το φίλτρο της «περιφερειακότητας». Ιδιαίτερα για μεγάλες πολιτικές επιλογές, οι θέσεις της Ένωσης, όπου υπάρχουν, αποτελούν έναν γνώμονα, βάσει του οποίου εξειδικεύονται οι επί μέρους εθνικές στάσεις.

Εξάλλου, κάθε χώρα που μετέχει σε αυτήν έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει τη διαμόρφωση μιας πολιτικής ή, σε κάθε περίπτωση, να εκδηλώσει τις αντιρρήσεις σε μια κοινή απόφαση.

Και για να καταλήξουμε: είναι αλήθεια ότι κάθε πολιτική που αναπτύσσεται στα πλαίσια μιας κρατικά οργανωμένης κοινωνίας αντανάκλα την ιδιοσυγκρασία της, τον δυναμισμό της (ή τις αδυναμίες της), τις δυνατότητές της και τις επιδιώξεις της. Ένας απόλυτος πολιτικός βολонταρισμός είναι καταδικασμένος, συνεπώς, σε απόρριψη από μια κοινωνία που δεν τον αποδέχεται. Αλλά από τον απόλυτο «δυναμικό» βολонταρισμό, στο σημείο εκείνο όπου οι διεθνείς σχέσεις προσδιορίζονται από παθητικές, φοβικές και συντηρητικές αντιλήψεις, ικανοποιώντας έτσι τις πιο αδρανείς κοινωνικές δοξασίες, υπάρχει μια απόσταση. Και, δυστυχώς, η μεταπολιτευτική εξωτερική πολιτική φέρνει συχνά τα χαρακτηριστικά μιας παθητικότητας και μιας αμυντικής νοοτροπίας, που στα πλαίσια της γειτνίασης και της περιφέρειας δεν έχουν επιτρέψει μια ζωντανή ελληνική παρουσία. Με τις σημαντικές, φυσικά, εξαιρέσεις της ένταξης στην Κοινότητα και στην ΟΝΕ και τις αξιοπρόσεκτες προσπάθειες εξομάλυνσης των γειτονικών σχέσεων, που δεν είχαν πάντοτε την πρέπουσα συνέχεια. ●

ΙΔΕΕΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Παγκόσμια διακυβέρνηση, διεθνείς θεσμοί και ο ρόλος της Ελλάδας

Η αξιοποίηση των ευκαιριών που δίνουν διεθνείς θεσμοί στην άσκηση της εξωτερικής μας πολιτικής

Η έννοια της παγκόσμιας διακυβέρνησης εδώ και μία δεκαετία σχεδόν έχει αποτελέσει ένα από τα κεντρικά ζητήματα που απασχολούν τόσο τη θεωρία των διεθνών σχέσεων όσο και την πρακτική της μεταψυχροπολεμικής διεθνούς πολιτικής.

Στην αυγή του 21ου αιώνα η ανάδυση των εθνικιστικών και αλτρωτικών διεκδικήσεων με τις γνωστές αποσχιστικές συνέπειες και τη διάλυση κρατικών οντοτήτων στα Βαλκάνια και στον Καύκασο οδήγησε θεωρητικούς και διαμορφωτές πολιτικής στην αναζήτηση δράσεων που να διασφαλίζουν αποτελεσματική διεθνή συνεργασία και συντονισμό ενεργειών μεταξύ κρατικών και μη κρατικών δρώντων.

Μια ερμηνεία της προσέγγισης περί παγκόσμιας διακυβέρνησης θέτει το ζήτημα της διαδικασίας διακυβέρνησης «πέρα από το κράτος» και υπό συνθήκες παγκοσμιοποίησης. Το ζήτημα αυτό αγγίζει το ευαίσθητο και κρίσιμο θέμα των ορίων της κρατικής κυριαρχίας και της επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις των κρατών εν όνομα της διαφύλαξης και του σεβασμού παγκόσμιων αρχών και αξιών.

Τα ζητήματα αυτά έχουν προκαλέσει έναν έντονο σκεπτικισμό όσον αφορά τη θετική συμβολή της παγκοσμιοποίησης σε λαούς και κοινωνίες που, σε ορισμένες περιπτώσεις, εκφράζεται ακόμη και με βίαιο τρόπο. Είναι γεγονός ότι ουδείς αμφισβητεί τη ρυθμιστική σημασία των διεθνών θεσμών σε έναν πολύπλοκο κόσμο αυξανόμενης αλληλεξάρτησης. Παρ' όλα αυτά απαιτούνται συντονισμένες ενέργειες σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο στο πλαίσιο πολυμερών θεσμών όπως τα Ηνωμένα Έθνη, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα αλλά και ευρωπαϊκοί οργανισμοί, έτσι ώστε οι επί μέρους μορφές της παγκόσμιας διακυβέρνησης να μην αποτελούν μια «επιθετική» εκδοχή της διάδοσης των αξιών του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού σε κράτη που μόλις αρχίζουν να πειραματίζονται με την εισαγωγή τέτοιων αξιών στο πολιτικό τους σύστημα, χωρίς να διαθέτουν την αναγκαία κοινωνικοπολιτική υποδομή ενσωμάτωσής τους.

Όσον αφορά τα μέσα που χρησιμοποιούνται αυτά δεν πρέπει να έρχονται σε αντίθεση με τα κριτήρια που διέπουν τη θεσμοθετημένη προσέγγιση της διεθνούς πολιτικής, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τον σεβασμό του διεθνούς δικαίου και της πολυμερούς διπλωματίας. Είναι γεγονός ότι ορισμένα κράτη – παρά την περί αναθέτου άποψη που εκφράζουν σε ρητορικό επίπεδο – δεν αποδέχονται την ιδέα ότι τα συμφέροντά τους διασφαλίζονται καλύτερα μέσω πολυμερών μηχανισμών ασφαλείας. Στα 18

Ειρήνη Χειλά

ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΣΤΟ ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

χρόνια που μεσολάβησαν από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, κρατικές πρακτικές, ιδιαίτερα εκ μέρους των ισχυρών κρατών, δεν δίστασαν να υπονομεύσουν τη διεθνή οργάνωση όταν, υιοθετώντας διευθετήσεις μονομερείς, αγνοούσαν τους διεθνείς οργανισμούς. Η νατοϊκή επέμβαση στο Κόσσοβο το 1999 χωρίς εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας, η «συμμαχία των επιθυμούντων κρατών» που οδήγησε στην επέμβαση στο Ιράκ, η επέμβαση στο Αφγανιστάν είναι μερικά από τα παραδείγματα.

Μένει να δούμε κατά πόσον η ιστορικής σημασίας αλλαγή στο αμερικανικό πολιτικό σκηνικό μετά την εκλογή Ομπάμα στον Λευκό Οίκο θα οδηγήσει σε επιλογές και λύσεις των παγκόσμιων ζητημάτων στη βάση πολυμερών αποφάσεων. Στο πλαίσιο αυτό και όσον αφορά την Ευρώπη, η προώθηση μιας νέας θεσμικής αρχιτεκτονικής απαιτεί τη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών θεσμών

όπως η ΕΕ, το ΝΑΤΟ, ο ΟΑΣΕ, έτσι ώστε να αξιοποιηθούν καλύτερα οι ευκαιρίες που δίνει η πολυμερής διπλωματία για συνεργασία και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ κρατών. Στην παρούσα διεθνή συγκυρία και με ανοιχτά τα μέτωπα της αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας, των «μολυσματικών» για τη διεθνή ειρήνη συνεπειών της υπανάπτυξης μεγάλου μέρους του πλανήτη, της κλιματικής αλλαγής κ.ά., η αναζήτηση λύσεων στο πλαίσιο της διεθνούς οργάνωσης αποτελεί στοίχημα για πολιτικούς, διαμορφωτές αποφάσεων και κοινή γνώμη.

Η Ελλάδα, ως ευρωπαϊκό κράτος-μέλος διεθνών οργανισμών, κλήθηκε να διαχειριστεί τις αλλαγές σε επίπεδο κοινωνικό, οικονομικό, ασφαλείας λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι θα πρέπει να δράσει σε έναν κόσμο με ξεχωριστά αλλά αλληλεξαρτώμενα εθνικά κράτη, σε έναν κόσμο όπου οι παγκόσμιες αλληλεπιδράσεις αυξάνουν ολοένα περισσότερο την εμπλοκή μεταξύ του εσωτερικού και του διεθνούς περιβάλλοντος.

Σε αυτή τη ρευστή διεθνή συγκυρία οι διεθνείς θεσμοί και γενικότερα η διεθνής οργάνωση λειτουργούν «προστατευτικά» για ένα κράτος όπου ο σεβασμός των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των αρχών της εδαφικής ακεραιότητας, κρατικής κυριαρχίας και ανεξαρτησίας αποτελούσε, από το 1974 και μετά, υποστηρικτικό πλαίσιο των ελληνικών θέσεων στα διεθνή fora. Η επίκληση – από έλληνες αξιωματούχους στον ΟΗΕ, στην ΕΕ κ.α. – αρχών και κανόνων που διέπουν τη λειτουργία της διεθνούς οργάνωσης (αφοπλισμός, μη χρήση βίας για την επίλυση των διαφορών) αποτελεί ένα ασφαλές εργαλείο άσκησης πολιτικής, έστω και αν δεν συμβαδίζει πάντα με την ισχύουσα διακρατική τάξη πραγμάτων, η οποία, είναι αλήθεια, περιορίζει την ικανότητα του ΟΗΕ να αναδειχθεί συντελεστής εδραίωσης της διεθνούς ειρήνης και ασφαλείας. Ειδικότερα, το κλίμα ευφορίας των αρχών της δεκαετίας του '90 σχετικά με ένα αναβαθμισμένο σύστημα συλλογικής ασφαλείας που θα κατοχύρωνε τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια μέσα από συλλογικές προσεγγίσεις στα παγκόσμια και περιφερειακά προβλήματα υποχώρησε μπροστά στις διεθνείς εξελίξεις. Η αδυναμία των Ηνωμένων Εθνών να δώσουν λύσεις σε σοβαρές ανθρωπιστικές κρίσεις στα Βαλκάνια, στην Αφρική, στην Ασία, η επιλεκτική εφαρμογή των αρχών του Χάρτη, τα προβλήματα που αντιμετώπισε η ειρηνευτική διαδικασία σε κρίσεις όπως στη Βοσνία, στο Ιράκ, στο Αφγανιστάν κ.α. οδήγησαν σε μια πιο ρεαλιστική εκτίμηση των ορίων και δυνατοτήτων των διεθνών οργανισμών. Έτσι, η αρχικά αισιόδοξη τάση για έναν αναβαθμισμένο ρόλο του ΟΗΕ μετά την επιτυχή επέμβαση στον πρώτο πόλεμο του Κόλπου, τάση με την οποία ταυτίστηκε η ελληνική ηγεσία στις αρχές της δεκαετίας

του '90, έδωσε τη θέση της σε μια πιο επιφυλακτική στάση που ουσιαστικά αναγνώριζε την αδυναμία της συλλογικής ασφαλείας να δώσει συλλογικές λύσεις σε μεμονωμένες κρίσεις. Όσον αφορά το ευαίσθητο θέμα της κρατικής κυριαρχίας, η Ελλάδα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον σεβασμό της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας εφόσον και η ίδια έχει υποστεί τις συνέπειες της παραβίασης αυτών των αρχών από τη γειτονική Τουρκία στο Αιγαίο και στην Κύπρο.

Αν θεωρήσουμε ότι η παγκόσμια διακυβέρνηση επιχειρεί να προσεγγίσει τη διεθνή τάξη ως μια διαδικασία διάδρασης κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και πολιτιστικής, τότε η αξιοποίηση των ευκαιριών και δυνατοτήτων που δίνουν οι διεθνείς θεσμοί στη διαμόρφωση και άσκηση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι επιβεβλημένη. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάληψη της προεδρίας του ΟΑΣΕ για το 2009 από την Ελλάδα σε μια κρίσιμη συγκυρία, όπου οι χώρες-μέλη καλούνται να συμφωνήσουν σχετικά με τη μορφή που θα πάρει η νέα αρχιτεκτονική ασφαλείας στην Ευρώπη, στην οποία η Ρωσία διεκδικεί ρόλο παίκτη, είναι μια καλή ευκαιρία να βελτιώσει την εικόνα της στηρίζοντας πρωτοβουλίες και αναλαμβάνοντας δράσεις που αναβαθμίζουν το κύρος του Οργανισμού. Οι καλές σχέσεις που διατηρούσαν με τη Μόσχα τόσο οι κυβερνήσεις του ΠαζοΚ όσο και της Νέας Δημοκρατίας σε διμερές επίπεδο αλλά και η εν γένει συμμετοχή της Ελλάδας σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών σε διάφορα σημεία του πλανήτη, η συμβολή της σε ανθρωπιστικές δράσεις στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, με πρόσφατο παράδειγμα την ανάληψη της διοίκησης ναυτικής επιχείρησης στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής άμυνας και ασφαλείας για την αντιμετώπιση της πειρατείας στη Σομαλία, συντηγούν υπέρ της παραπάνω άποψης.

Στη σημερινή συγκυρία κάθε κράτος έχει ανάγκη από τη δημιουργία χρήσιμων συμβάσεων στο πολιτικό, πολιτιστικό και οικονομικό επίπεδο προκειμένου να προωθήσει το εθνικό συμφέρον και να βελτιώσει τη φεισιγνωμία του στο διεθνές περιβάλλον. Η Ελλάδα με ανοιχτά μέτωπα στην εξωτερική της πολιτική – Κυπριακό, FYROM, τουρκικές προκλήσεις στο Αιγαίο – θα πρέπει να εκμεταλλευτεί τη νέα διαμορφούμενη παγκόσμια διακυβέρνηση προωθώντας λύσεις συμβατές με τα εθνικά συμφέροντα. Για τον λόγο αυτόν, η έλλειψη προβληματισμού και η απουσία διαλόγου μεταξύ των ειδικών δεν προωθούνται ευοίωνα αποτελέσματα και σε κάθε περίπτωση δεν «εξακτινώνουν» – για να χρησιμοποιήσουμε την έκφραση του αείμνηστου Γεωργίου Τενεκίδη – την παρουσία και τα συμφέροντα της χώρας σε παγκόσμια κλίμακα. ●

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τρεις στόχοι για την Ελλάδα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

Νέες πολιτικές υπό το φως των νέων διεθνών εξελίξεων

Μια επιτυχημένη εξωτερική πολιτική εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από την ικανότητα μιας κυβέρνησης (α) να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα που δημιουργούνται σε διεθνές επίπεδο, (β) να αναλύει σωστά και έγκαιρα τις εξελίξεις και (γ) να διαμορφώνει πολιτικές αντιμετώπισης αυτών των δεδομένων. Χωρίς μια ολοκληρωμένη στρατηγική, στη βάση μιας ορθής ανάλυσης αυτών των δεδομένων, μια χώρα κινδυνεύει να μείνει απλώς παρατηρητής των εξελίξεων, ανίκανη να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις (ενδεχομένως και τους κινδύνους), καθώς και να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που δημιουργούνται.

Η χρηματοπιστωτική κρίση, το αποτέλεσμα των πρόσφατων εκλογών στις Ηνωμένες Πολιτείες και η θεσμική, και σε μεγάλο βαθμό πολιτική, στασιμότητα που παρατηρείται στην Ευρώπη είναι δεδομένα τα οποία θα επηρεάσουν καθοριστικά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας. Ειδικά όσον αφορά την πολιτική της χώρας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Μια περιοχή που, χωρίς αμφιβολία, αποτελεί χώρο ζωτικού ελληνικού ενδιαφέροντος.

Η εκλογή του Μπαράκ Ομπάμα στην προεδρία των ΗΠΑ έχει δημιουργήσει βάσιμες ελπίδες ότι η νέα αμερικανική κυβέρνηση θα λειτουργήσει περισσότερο συλλογικά, υιοθετώντας μια πολυμερή προσέγγιση των διεθνών προβλημάτων και λιγότερο σαν να είναι ένας παγκόσμιος «σερίφης». Αυτό θα επιτρέψει να ενισχυθούν οι ευρωατλαντικές σχέσεις και η συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών του Ατλαντικού. Μια τέτοια εξέλιξη είναι προφανώς υπέρ των ελληνικών συμφερόντων, ειδικά στην περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, και προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να συμβάλει και η Ελλάδα. Από την άλλη όμως η παγκόσμια οικονομική ύφεση και η θεσμική και πολιτική κρίση στην Ευρώπη ανατρέπει τις προτεραιότητες και το πώς η Ένωση αντιμετωπίζει περιοχές όπως τα Βαλκάνια. Συγκεκριμένα, για τις ΗΠΑ, ειδικά μετά την πολύνεκρη τρομοκρατική επίθεση στο Μουμπάι, πρώτα στην ιεραρχία είναι τα θέματα του Πακιστάν, του Αφγανιστάν και του Ιράκ. Για την Ευρώπη η οικονομική ύφεση και η μέχρι στιγμής αποτυχία εφαρμογής της Συνθήκης της Λισαβόνας θέτουν σε δεύτερη μοίρα την πολιτική της διεύρυνσης και ολοκλήρωσης της Ένωσης.

Για την Ελλάδα η ευρωπαϊκή προοπτική της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Τουρκίας αποτελεί ακρογωνιαίο λί-

Φίλιππος Σαββίδης
ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ-ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΟΣ

Η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να επιστρέψει σε μια ενεργητική πολιτική πρωτοβουλιών με στόχο τόσο τη λύση των εκκρεμούντων θεμάτων όσο και την εφαρμογή νέων πολιτικών υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών εξελίξεων

θο της εξωτερικής πολιτικής της. Η Ελλάδα, με την τότε κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής της Ένωσης για τα Βαλκάνια μετά τους καταστρεπτικούς πολέμους της δεκαετίας του 1990: η χώρα κατόρθωσε να ξεπεράσει την κρίση του Κοσσυφοπεδίου διαφυλάσσοντας τα εθνικά συμφέροντα, αποκατέστησε τις σχέσεις της με τις δημοκρατικές δυνάμεις στη Σερβία και συνέβαλε δημιουργικά στην υπέρβαση της κρίσης του 2001 στην πΓΔΜ. Επιστέγασμα των ελληνικών πρωτοβουλιών ήταν η διαμόρφωση μιας κοινής πολιτικής της Ένωσης για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη στη διάρκεια της ελληνικής προεδρίας το 2003. Η Διακήρυξη της Θεσσαλονίκης, με την οποία κατοχυρώθηκε η ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών της περιοχής, παραμένει η βάση της πολιτικής της Ένωσης για τα Βαλκάνια. Η Ελλάδα, με άλλα λόγια, έγινε μέρος της λύσης και όχι μέρος των προβλημάτων της περιοχής.

Ωστόσο η πολιτική της αδράνειας και της στασιμότητας που εφήρμοσε τα τελευταία πέντε χρόνια η σημερινή ελληνική κυβέρνηση, σε συνδυασμό με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές εξελίξεις, δημιούργησαν σοβαρά αδιέξοδα για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Ειδικότερα, η πολιτική της καθυστέρησης και των «λύσεων σε βάθος χρόνου», συγκεκριμένα στο λεγόμενο Σκοπιανό, οδήγησε σταδιακά στη «σκοπιανοποίηση» της πολιτικής της χώρας στα Βαλκάνια. Η άγνοια πάροδος του χρόνου επέτρεψε στην πΓΔΜ να εμπεδώσει τη θέση της σε διεθνές επίπεδο, να σκληρύνει τη στάση της και να σύρει την Ελλάδα σε διαδικασίες οι οποίες ενδεχομένως να τραυματίσουν τα συμφέροντα της χώρας.

Μετά την απόφαση του ΝΑΤΟ στη Σύνοδο του Βουκουρεστίου τον Μάρτιο του 2008 η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να δημιουργήσει την εντύπωση μιας «μεγάλης νίκης». Οι μετέπειτα εξελίξεις ωστόσο έδειξαν ότι η «νίκη» αυτή ήταν μάλλον πύρρειος. Οι αναγνωρίσεις συνεχίστηκαν και η πΓΔΜ έγινε ακόμη πιο αδιάλλακτη. Επίσης, μετά την τελευταία κίνηση τακτικής της πΓΔΜ να καταγγείλει την Ελλάδα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης η ελληνική κυβέρνηση βρέθηκε αιφνιδώς αντιμέτωπη με μια νέα αβέβαιη κατάσταση. Η κατάληξη του νέου επεισοδίου στο σίριαλ του «Σκοπιανού» δεν είναι καθόλου βέβαιον ότι θα εξυπηρετεί τα ελληνικά συμφέροντα. Πρώτος στόχος, επομένως, της ελληνικής πολιτικής πρέπει να είναι ο απεγκλωβισμός από το «Σκοπιανό» μέσα από μια αξιοπρεπή, συμβιβαστική λύση.

Μεγάλη πρόκληση για την Ελλάδα είναι να πείσει τους ευρωπαίους εταίρους της να μην εγκαταλείψουν την πολιτική της διεύρυνσης στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ένας καθόλου εύκολος στόχος υπό το πρίσμα της εσωστρέφειας που χαρακτηρίζει την Ένωση, της οικονομικής ύφεσης που την πλήττει και του μειωμένου ευρωπαϊκού κύρους της Ελλάδας. Ήδη στους διαδρόμους των Βρυξελλών συζητείται έντονα το ενδεχόμενο να καθυστερήσει η ένταξη της Κροατίας στην Ένωση, που είναι προγραμματισμένη για το 2009. Κάτι τέτοιο θα στείλει αρνητικά μηνύματα στις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες και στην Τουρκία. Αν μια τέτοια εξέλιξη οδηγήσει σε εγκατάλειψη της ευρωπαϊκής προοπτικής από τις χώρες αυτές, δεν πρέπει να αποκλειστεί η πιθανότητα να επιστρέψουμε στην εσωτερική αστάθεια και σε νέες κρίσεις. Ο κίνδυνος επιστροφής σε έναν εθνικιστικό ριζοσπαστισμό δεν πρέπει να υποτιμηθεί. Είναι αυτονόητες οι αρνητικές για τα ελληνικά συμφέροντα επιπτώσεις από μια τέτοια εξέλιξη. Δεύτερος σημαντικός στόχος λοιπόν για την Ελλάδα πρέπει να είναι η διαμόρφωση από την ΕΕ ενός νέου πλαισίου για το ευρωπαϊκό μέλλον της περιοχής.

Η «σκοπιανοποίηση» της βαλκανικής πολιτικής της Ελλάδας δεν βοηθά στη διεύρυνση της ατζέντας συνεργασίας ούτε σε περιφερειακό ούτε και σε διμερές επίπεδο. Μια τέτοια διευρυμένη ατζέντα, η οποία θα καλύπτει, εκτός από τα θέματα οικονομικής συνεργασίας και θέματα εκπαίδευσης, πράσινης ανάπτυξης και ανταλλαγής τεχνογνωσίας σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος, θα βοηθούσε στη συλλογική αντιμετώπιση των προκλήσεων για την περιοχή. Τρίτος στόχος λοιπόν πρέπει να είναι η διαμόρφωση νέων μορφών συνεργασίας.

Για να επιτύχει στους πιο πάνω στόχους, η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να επιστρέψει σε μια ενεργητική πολιτική πρωτοβουλιών με στόχο τόσο τη λύση των εκκρεμούντων θεμάτων όσο και την εφαρμογή νέων πολιτικών υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών εξελίξεων. Η ενεργοποίηση εντός ΕΕ και ΝΑΤΟ είναι αναγκαία έτσι ώστε η ευρωπαϊκή πορεία των χωρών της περιοχής να παραμείνει μια ρεαλιστική προοπτική. Συνέχιση της πολιτικής της ακινησίας και των «λύσεων σε βάθος χρόνου» θα επιτείνει τα αδιέξοδα που σήμερα αντιμετωπίζει η εξωτερική πολιτική της χώρας, μειώνοντας ακόμη περισσότερο τόσο το κύρος της όσο και τις δυνατότητες επιρροής και κινήσεων σε ευρωπαϊκό και σε περιφερειακό επίπεδο. ●

ΙΔΕΕΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ελληνική αμυντική πολιτική στον 21ο αιώνα

Πρέπει να αξιοποιηθούν οι νέες τεχνολογίες με στόχο την ισχυροποίηση της ελληνικής αποτρεπτικής ικανότητας

Το γεωπολιτικό περιβάλλον των αρχών του 21ου αιώνα εγκυμονεί προκλήσεις, απειλές και ευκαιρίες για την Ελλάδα. Η χώρα μας έχει την ατυχία να βρίσκεται σε μια «δύσκολη» γεωγραφική περιοχή, που χαρακτηρίζεται από αστάθεια και ρευστότητα, και να συνορεύει με μια χώρα που θεωρεί τη στρατιωτική ισχύ ως αποδεκτό εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής.

Θα πρέπει να καταβληθεί κάθε προσπάθεια, με γνώμονα την κατοχύρωση των ζωτικών ελληνικών εθνικών συμφερόντων (προσοχή: ο ορισμός των ζωτικών εθνικών συμφερόντων δεν είναι αυτονόητος), για την πλήρη εξομάλυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Τη διατήρηση δε της ελληνοτουρκικής ύφεσης θα βοηθήσει σημαντικά η διατήρηση της ισορροπίας στρατιωτικής ισχύος ανάμεσα στις δύο χώρες, καθώς και ο σταθερός εξωτερικός προσανατολισμός της Ελλάδας (επίδειξη αποφασιστικότητας σε θέματα που άπτονται των ζωτικών ελληνικών συμφερόντων, εμβάθυνση δεσμών με ευρωπαϊούς εταίρους, διατήρηση περιφερειακών ισορροπιών).

Στον αμυντικό τομέα η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με αρκετούς περιοριστικούς παράγοντες: δεν μπορεί να ξοδέψει περισσότερα από τον στρατηγικό της αντίπαλο, τουλάχιστον όχι χωρίς σοβαρές συνέπειες για την εθνική της οικονομία, δεν έχει την ικανότητα να παράγει πιο εξελιγμένα συστήματα από τον αντίπαλό της ούτε και μπορεί να προμηθευτεί τέτοια συστήματα μιας και οι δύο χώρες έχουν τους ίδιους προμηθευτές, οι οποίοι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν επιθυμούν να ευνοήσουν ιδιαίτερα κάποια από τις δύο πλευρές.

Η μόνη βιώσιμη επιλογή για μια χώρα σαν την Ελλάδα είναι να κάνει μια πιο αποτελεσματική χρήση των αμυντικών της δαπανών δίνοντας έμφαση στην αξιοποίηση πολλαπλασιαστών ισχύος και στο ανθρώπινο δυναμικό και οργανώνοντας τις Ενοπλες Δυνάμεις της κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μετατραπεί η χώρα σε έναν «δύσκολο στόχο». Κατ' αυτόν τον τρόπο θα πείσει τον αντιπαλό της ότι η οποιαδήποτε χρήση βίας θα είναι μια ενέργεια υψηλού κόστους το οποίο θα υπερβαίνει τα οποιαδήποτε αναμενόμενα οφέλη. Ως δεδομένη εξέλιξη θα πρέπει να θεωρηθεί η ανάγκη αξιοποίησης της εξελισσόμενης «Επανάστασης στις Στρατιωτικές Υποθέσεις» (Revolution in Military Affairs - RMA). Με βάση τη σημερινή δομή και οργάνωση των Ελληνικών Ενοπλων Δυνάμεων, θα πρέπει να αναλυθούν οι οργανωτικές και διαδικαστικές αλλαγές που απαιτούν οι νέες τεχνολογίες και οι επιχειρησιακές επιπτώσεις τους, και να διατυπωθούν συγκεκριμένες προτάσεις για τη βέλτιστη αξιοποίηση των τεχνολογιών αυτών με στόχο την ισχυ-

Θάνος Π. Ντόκος

ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

ροποίηση της ελληνικής αποτρεπτικής ικανότητας. Αλλά και πέραν της αξιοποίησης των όποιων δυνατοτήτων προσφέρει η «Επανάσταση στις Στρατιωτικές Υποθέσεις», είναι, θεωρώ, επιτακτική η ανάγκη για μια συνολική επανεξέταση και, όπου χρειάζεται, αναθεώρηση της αμυντικής μας πολιτικής, καθώς και της πολιτικής εθνικής ασφαλείας γενικότερα. Τουλάχιστον από το 1974, η εθνική άμυνα αποτέλεσε έναν χώρο εκτενούς διακομματικής συναίνεσης (σε θέματα εκτίμησης απειλής και αμυντικών δαπανών). Αυτή η, σε γενικές γραμμές, ιδιαίτερα επιθυμητή συναινετική αντιμετώπιση ενός τόσο σημαντικού ζητήματος είχε και μian αρνητική συνέπεια. Υπό τον φόβο ότι θα χαρακτηριζόταν «ενδοτικοί» ή «μειωμένης εθνικής ευαισθησίας», ελάχιστοι τόλμησαν να θέσουν κρίσιμα ερωτήματα για την αμυντική πολιτική της χώρας. Και όταν ασκήθηκε κριτική, αφορούσε σχεδόν αποκλειστικά ζητήματα προμηθειών (όχι πάντοτε άνευ ουσίας), με κύριο στόχο να πληγεί η απελθούσα κυβερνητική παράταξη. Πολύ λίγα έγιναν για την εξυγίανση του συστήματος. Σε αυτή την κατεύθυνση θα παραθέσουμε με συνοπτικό τρόπο ορισμένες σκέψεις:

Είναι γνωστό ότι σε κάθε οργανωμένη γραφειοκρατία και μεγάλο οργανισμό η δύναμη της αδράνειας αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα αντίστασης σε κάθε προσπάθεια εκτενών μεταρρυθμίσεων, ακόμη και όταν οι προτεινόμενες αλλαγές θεωρούνται επιβεβλημένες. Οι ελληνικές Ενοπλες Δυνάμεις και ο γενικότερος χώρος της εθνικής άμυνας δεν αποτελούν εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα. Ενώ (1) υπάρχει γενική συμφωνία ότι δεν έχει αλλάξει μεν η προέλευση της απειλής, αλλά έχει μεταβληθεί η μορφή που μια τυχόν επιθετική ενέργεια θα μπορούσε να πάρει, (2) έχουν μεταβληθεί (προς το χειρότερο) οι οικονομικές και δημογραφικές παράμετροι σε εθνικό επίπεδο, (3) στον αποτρεπτικό ρόλο των Ενόπλων Δυνάμεων έχει προστεθεί η συμμετοχή σε διεθνείς ειρηνευτικές επιχειρήσεις και σε πολυεθνικές μονάδες, (4) το περιφερειακό και διεθνές γεωστρατηγικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται από ταχείες, συνεχείς και δυσκόλως προβλέψιμες μεταβολές, ο μηχανισμός εθνικής άμυνας, με ευθύνες κυρίως – αλλά όχι μόνο – των πολιτικών ηγεσιών, που χαρακτηρίζεται από αδυναμία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού και έντονο φόβο για το πολιτικό κόστος, δυσκολεύεται να υλοποιήσει τις απαραίτητες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις.

Για μια χώρα που βρίσκεται σε μια «δύσκολη γειτονιά», οι Ενοπλες Δυνάμεις αποτελούν ένα από τα βασικότερα «εργαλεία» αντιμετώπισης απειλών και διαχείρισης κρίσεων. Για την εξασφάλιση ωστόσο του βέλτιστου αποτελέσματος επιβάλλονται η μελέτη των πολιτικών και τεχνολογικών τάσεων και εξελίξεων και η ευρεία αναδιάρθρω-

ση των οργανωτικών και επιχειρησιακών δομών για την ταχύτερη δυνατή προσαρμογή στις νέες πραγματικότητες. Ιδού ένας (απολύτως ενδεικτικός) «πλεγματικός» δεκάλογος προτεινόμενων αλλαγών:

1. Αναδιάρθρωση του μηχανισμού εθνικής ασφαλείας, με προτεραιότητα στην αντιμετώπιση των θεσμικών αδυναμιών σε θέματα στρατηγικού σχεδιασμού και χειρισμού κρίσεων. Αλλαγή νοοτροπίας και κατάργηση τεχνητών διαχωριστικών γραμμών και στεγανών μεταξύ υπηρεσιών και φορέων, που μειώνουν την αποτελεσματικότητα του ευρύτερου μηχανισμού ασφαλείας.

2. Ψύχραιμη και ρεαλιστική εκτίμηση απειλής και ανάλογος σχεδιασμός δυνάμεων, με στόχο τη διατήρηση της αποτρεπτικής ικανότητας (αύξηση κόστους για τον αντίπαλο) χωρίς την καταστροφή της ελληνικής οικονομίας.

3. Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, επιχειρησιακών δογμάτων και τρόπων οργάνωσης. Απαιτείται το κατάλληλο οργανωτικό περιβάλλον που να ενθαρρύνει συζητήσεις σχετικά με το μέλλον των Ενόπλων Δυνάμεων και να επιτρέπει τον πειραματισμό με νέες ιδέες.

4. Κλείσιμο μη απαραίτητων μονάδων και στρατοπέδων για εξοικονόμηση προσωπικού και πόρων.

5. Αλλαγή συστήματος στράτευσης, έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των κάθε κατηγορίας φυγοστράτων και να διατηρηθεί η επάνδρωση των μονάδων σε ικανοποιητικά επίπεδα. Εξέταση ενδεχόμενης στράτευσης μεταναστών που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και στους οποίους θα πρέπει να δοθεί η ελληνική υπηκοότητα.

6. Ουσιαστική αναβάθμιση της εκπαίδευσης. Η διακλαδικότητα – σημαντική πρόβλημα – πρέπει να ξεκινά από τις Παραγωγικές Σχολές των Ενόπλων Δυνάμεων, οι οποίες ούτως ή άλλως χρήζουν άμεσης βελτίωσης, με στόχο τη δημιουργία μιας «κρίσιμης μάζας» στελεχών με σύγχρονες αντιλήψεις.

7. Έμφαση στα έξυπνα όπλα και στους πολλαπλασιαστές ισχύος.

8. Καλύτερη συνεργασία και υποστήριξη προς τις ελληνικές κρατικές και ιδιωτικές εταιρείες αμυντικού υλικού, υψηλότερες δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη, με τη συμμετοχή και συνεργασία ελληνικών πανεπιστημίων και κέντρων ερευνών, ενεργός συμμετοχή σε διεθνείς κοινοπραξίες, με στόχο την αποκομιδή πολιτικών, τεχνολογικών και οικονομικών οφελών.

9. Μεγαλύτερη έμφαση στον τομέα της συλλογής και ανάλυσης στρατηγικών και τακτικών πληροφοριών.

10. Ενίσχυση διεθνών ερεισμάτων, π.χ. αξιοποίηση του Κέντρου Εκπαίδευσης Πολυεθνικών Επιχειρήσεων (Κιλκίς) και του Maritime Interdiction Operational Training Centre στη Σούδα. ●

Είναι επιτακτική η ανάγκη για μια συνολική επανεξέταση και, όπου χρειάζεται, αναθεώρηση της αμυντικής μας πολιτικής, καθώς και της πολιτικής εθνικής ασφαλείας γενικότερα

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η Κύπρος σε τροχιά επανένωσης;

Υπό ορισμένες συνθήκες Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι βλέπουν σοβαρά μια προοπτική συμφιλίωσης

Μια αξιέπαινη πρωτοβουλία οδήγησε 32 Κυπρίους και από τις δύο Κοινοότητες να καταθέσουν σε ένα κοινό αφιέρωμα τις απόψεις τους για την πορεία της χώρας τους προς την επανένωση. Τα κείμενα που συγκεντρώθηκαν δεν αποτελούν αναλύσεις διπλωματικών ή πολιτικών διεργασιών. Μάλλον εκφράζουν προβληματισμούς που αφορούν την κυπριακή κοινωνία, που ανάγονται στην Ιστορία, ενώ υποδηλώνουν μια πολιτική ευαισθησία αντίστοιχη εκείνης που διατρέχει μια ενεργό «κοινωνία πολιτών». Η πρωτοβουλία ανήκει στον διευθυντή και στον επιμελητή έκδοσης του 11ου τεύχους του Σεπτεμβρίου 2008 της τριμηνιαίας επιθεώρησης «Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική» από τις εκδόσεις Παπαζήση. Τα κείμενα, ατομικά το καθένα, αποτελούνται κατ' αρχήν από τοποθετήσεις του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Δημήτρη Χριστόφια και του γένη της Τουρκοκυπριακής Κοινοότητας Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, καθώς και άλλων πολιτικών προσωπικοτήτων, ή αποτελούν συνεισφορές διανοουμένων, πανεπιστημιακών και ερευνητών των κοινωνικών και οικονομικών επιστημών. Μας αποκαλύπτουν τις πτυχές ενός μη προϋπολογισμένου, αλλά περιεκτικού εσωτερικού κυπριακού διαλόγου που εκφράζει μια πηγαία ροπή προς την αναζήτηση και τον εντοπισμό του κοινού συμφέροντος.

Τέτοιες αναζητήσεις, μετά τις τραυματικές εμπειρίες του 1974 και με την αρχική ενθάρρυνση αριστερών πολιτικών δυνάμεων όπως το ΑΚΕΛ και το ΣΤΡ του Ταλάτ, ενεργοποιούνται μέσω μιας «κοινωνίας πολιτών» είτε αυτόνομα, στους κόλπους καθεμιάς από τις δύο Κοινοότητες, ή διακοινοτικά, υπεράνω της διαχωριστικής «πράσινης» γραμμής. Για παράδειγμα, σε κοινωνικές ή επαγγελματικές οργανώσεις στο βόρειο τμήμα της Κύπρου, που ένωσαν τις δυνάμεις τους με τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης κατά του Ντενκτάς, οφείλονται οι μεταγλωσσικές κινητοποιήσεις των ετών 2000-2003 κάτω από ένα νέο «Κοινό Οραμα», έναν νέο στόχο για «Λύση και Ενταξη» και την προσήλωση στην κυπριακή ταυτότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι χάρη και στην Οργάνωση Τουρκοκυπρίων Διδασκάλων τα νεότερα σχολικά βιβλία Ιστορίας στη βόρεια Κύπρο έχουν αποβάλει τα περισσότερα των τουρκο-κεντρικών σοβινιστικών στοιχείων, ταυτίζουν την «πατρίδα» με την Κύπρο ή «το νησί μας», αποφεύγοντας να κάνουν χρήση του όρου «μητέρα πατρίδα» για την Τουρκία. Ανάλογες πρωτοβουλίες της κυπριακής κυβέρνησης προσκόπουν ακόμη σε αντιδράσεις της Εκκλησίας της Κύπρου.

Η κοινωνιολογική έρευνα από τις δύο Κοινοότητες αποβλέπει στη χαρτογράφηση του

Κώστας Δ. Ζέπος
ΠΡΕΣΒΗΣ Ε.Τ.

Τα νεότερα σχολικά βιβλία Ιστορίας στη Βόρεια Κύπρο ταυτίζουν την «πατρίδα» με την Κύπρο ή «το νησί μας», αποφεύγοντας να κάνουν χρήση του όρου «μητέρα πατρίδα» για την Τουρκία

«άλλου», της πορείας και των αδιεξόδων των δύο αντίρροπων εθνικισμών, των μορφών ενός ευρωπαϊκού συναινετικού πλαισίου. Σταχυολογώντας μερικά από τα εξαιρετικού ενδιαφέροντος πορίσματα σημειώνουμε ότι σχετικές έρευνες καταγράφουν ότι ποσοστό 33,4% μεταξύ των μελών της Ε/Κ Κοινοότητας και ποσοστό 20% της Τ/Κ Κοινοότητας αυτοπροσδιορίζονται ως Κύπριοι, προτάσσουν την κυπριακή τους ταυτότητα, χωρίς να αμφισβητούν την εθνική καταγωγή και την ταύτισή τους με την οικεία τους Κοινοότητα. Για τους Ε/Κ της κατηγορίας αυτής οι Τ/Κ είναι οι μελλοντικοί «συνεταίροι», ενώ για τους αντίστοιχους Τ/Κ έμφαση δίδεται επίσης στην «πολιτική ισότητα», σαν θεμέλιο της συνεταιριστικής σχέσης μέσα στην ομοσπονδία. Πέραν της ιδανικής κατηγορίας αυτής, στην οποία υπερέχουν η αμοιβαία εμπιστοσύνη, η συγχώρεση και η συναντίληψη για ένα κοινό μέλλον, υπάρχει μια άλλη κατηγορία ευρύτερου φάσματος αρνητικών παραγόντων. Αυτή, σε ποσοστό 66% επί του συνόλου των Ε/Κ και 80% επί του συνόλου των Τ/Κ, κυμαίνεται μεταξύ ήπιων μέχρι ακραίων μορφών σοβινισμού, καχυποψίας και περιχαράκωσης πίσω από άκαμπτα εθνικά τείχη.

Αλλες έρευνες, λιγότερο απαισιόδοξες στις διαπιστώσεις τους, σημειώνουν ότι υπό ορισμένες προϋποθέσεις οι πολίτες θέλουν να επαναξιολογήσουν την εθνική τους μυθολογία και να ξαναδοούν σοβαρά την προοπτική συμφιλίωσης. Διαπιστώνονται βέβαια κάποιες ροπές που είτε ευνοούν τη διατήρηση του σημερινού διαιρετικού status quo είτε αντιλαμβάνονται απλουστευτικά την ΕΕ ως «χριστιανική» κοινότητα και σαν εργαλείο επιβολής λύσης, που «θα εξαναγκάσει» την Τουρκία να φύγει από την Κύπρο. Απέναντι στις ροπές αυτές δημιουργούνται επιτέλους πυρήνες κριτικά σκεπτόμενων διανοουμένων, ικανών να ανοίξουν νέους δρόμους στην κυπριακή κοινωνία. Οι νέες αυτές τάσεις εκδηλώνονται σαφέστερα μετά τις δυνατότητες επικοινωνίας που προκάλεσαν μεταξύ των αποκομμένων μελών των δύο Κοινοτήτων το άνοιγμα των οδοφραγμάτων στην «πράσινη» γραμμή το 2003 και η ένταξη στην ΕΕ.

Παρά την ανακούφιση που προκάλεσε το ιστορικό επίτευγμα της ένταξης, μπορεί να παρατηρηθεί ότι η χώρα που βιώνει την ανοιχτή πληγή της αφύσικης διαίρεσης έχασε πολύτιμο χρόνο κατά την τετραετία 2004-2008, μέχρι να ξεκινήσει μια επαρκής πληροφόρηση για τη μορφή και την έκταση της ενοποιητικής επιρροής της ΕΕ. Αλήθεια, πόσο ενήμεροι είμαστε για τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ λειτουργεί συνεκτικά και παραγωγικά στην περίπτωση του βαθύτατα διχασμένου Βελγίου; Ακόμα η πρόσφατη ιστορία κρατών-μελών με παραπλήσιες δι-

αιρετικές εμπειρίες παραμένει στο περιθώριο, ίσως μέσα στο πνεύμα μιας αντίδρασης σε οτιδήποτε θα εσκίαζε τη δέσμευση καθαρότητα των ελληνικών συμπεριφορών. Πώς λ.χ. να εξηγηθεί σε όσους μεταξύ των Ε/Κ διαμαρτύρονται για το οικονομικό κόστος που θα προκαλέσει η επανένωση της Κύπρου, ότι, τηρουμένων των αναλογιών, η επανένωση της Γερμανίας το 1989 προκάλεσε στους πολίτες της πρώην Δυτικής Γερμανίας ένα εξίσου δυσβάστακτο οικονομικό κόστος; Πώς επίσης να περιγραφεί η περίπτωση της Ιρλανδίας, η οποία στη μακρά πορεία προς την ενοποίηση της χώρας δέχτηκε το 1998 να θυσιάσει τη συνταγματική διάταξη που αναφερόταν στο ιδεώδες του εθνικού αυτού σκοπού, εξασφαλίζοντας όμως τώρα τη συμμετοχή της στη συνδιοίκηση της (ακόμη) υπό βρετανική κυριαρχία επαρχίας του Ολστερ; Εγγύτερα προς το αντικείμενο των συνομιλιών μεταξύ των δύο ηγετών μπορεί να λεχθεί ότι προεξοφλείται ότι ο Πρόεδρος Χριστόφιας θα είναι διπλά πειστικός στην άποψη ότι η Τ/Κ Κοινότητα πλανάται αν νομίζει ότι η ευημερία των μελών της μπορεί να στηρίζεται στις επιχορηγήσεις της Τουρκίας και στην πρόσκαιρα επικερδή και οριακά παράνομη εκμετάλλευση της αγοράς ακινήτων, αντί στις δυνατότητες μιας ενοποιημένης κυπριακής οικονομίας ενταγμένης συνολικά στη ζώνη του ευρώ.

Ομως ο υγιής και ιδεαλιστικός ρεαλισμός του Προέδρου Χριστόφια θα δοκιμάζεται ενόσω θα αμφισβητείται από τα πράγματα το όραμά του να αντιμετωπίσει σαν πρόκληση της Ιστορίας την οικοδόμηση «... ενός τρίγωνου μόνιμης σταθερότητας μεταξύ Αθηνών, Λευκωσίας και Αγκυρας...». Το όραμα δεν είναι ανέφικτο, αλλά μόνο εάν η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας προς την ΕΕ, ατέρμων και αδιέξοδη υπό τις περιστάσεις, μετεξελιχθεί με την ανάληψη από αυτήν ενός δραστήριου ρόλου στα πλαίσια της «Ενώσης για τη Μεσόγειο». Η κινητικότητα της Αγκυρας ίσως και η πολυπραγμοσύνη της σε θέματα σχέσεων με το Ισραήλ, τη Συρία, την Αρμενία, το Ιράν, στην περιοχή του Καυκάσου κλπ. κλπ., σε αντίθεση με τις αγκυλώσεις ενός ταραγμένου εσωτερικού μετώπου, δημιουργούν την αίσθηση ότι η φυσιολογική της θέση, η άνεση με τον εαυτό της και το περιβάλλον της βρίσκονται έξω από τα θεσμικά πλαίσια της ΕΕ. Εάν «... το πραγματικό κλειδί για την επανένωση της Κύπρου εξακολουθεί να βρίσκεται στην Αγκυρα...», όπως πιστεύει η Ε/Κ πολιτική ηγεσία, μόνο η απεξάρτηση της επανένωσης από την αδιέξοδη ενταξιακή πορεία της Τουρκίας και η μετάθεση της τελευταίας σε μια νέα «προνομιακή» θέση έναντι της ΕΕ μπορούν ίσως να μετατρέψουν την τουρκική κλωσισεργία σε υποστήριξη των ενδοκυπριακών προσεγγίσεων. Ο χρόνος θα δείξει. ●

ΙΔΕΕΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Τακτική ασάφεια και κυπριακή προσδοκία

Μια διαπραγματευτική τεχνική που δεν επιβαρύνει το κλίμα των συνομιλιών

Εχει παρέλθει κάποιος χρόνος που επιτρέπει ίσως να διατυπωθούν ορισμένες απολογιστικές σκέψεις όσον αφορά τις διεξαγόμενες συνομιλίες ανάμεσα στην Κυπριακή Δημοκρατία και στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Πρόκειται για τις απευθείας διαπραγματεύσεις οι οποίες «θα πρέπει» να εκκινούν από μια κοινή βάση.

Η «κοινή βάση» όμως υποφέρει όταν αγγίζει στοιχεία της τελικής λύσης, οπότε εκδλώνονται όλες οι επιφυλάξεις. Σε τέτοιες περιπτώσεις προσφεύγουμε στην τεχνική της «τακτικής ασάφειας».

Η τακτική ασάφεια – ως προσωρινή αποφυγή του απολύτως συγκεκριμένου ή οριστικού – μπορεί να αποδειχθεί μεταβατικό εργαλείο για να αναπτυχθεί, εξελικτικά, μια δημιουργικότερη ανταλλαγή απόψεων. Για να συμβεί όμως αυτό η ασάφεια πρέπει να διαρκέσει. Κάτι που εξαρτάται από το κατά πόσον τα μέρη αυτή τη διάρκεια την προστατεύουν, με το να αποφεύγουν να διαμαρτύρονται δημόσια για οτιδήποτε θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι απειλεί, δικαιολογημένα ή όχι, τις «δικαίες» διεκδικήσεις της κάθε πλευράς.

Για την Κυπριακή Δημοκρατία τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και το «ευρωπαϊκό κεκτημένο» συνθέτουν το προτεινόμενο νομικο-πολιτικό πλαίσιο επίλυσης στο οποίο η τουρκοκυπριακή αντιπαραθέτει τη, στο μεταξύ, διαμορφωθείσα πραγματικότητα. Έτσι η μεν ελληνοκυπριακή πλευρά απαιτεί τη συσσωμάτωση της οποιασδήποτε συμφωνίας λύσης στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη χωρίς αποκλίσεις θεμελιακού χαρακτήρα, ενώ η τουρκική επιδιώκει αντίστροφα τη συσσωμάτωση αυτής της τάξης στις θεμελιακές αποκλίσεις που θεωρεί αναγκαίες

Ι. Μεταξάς

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

για να αποδεχθεί μια συμφωνία λύσης.

Παρά τη σημαντική αυτή δυσχέρεια οι συνομιλίες συνεχίζονται. Τα μέρη «υποθέτουν» ότι άνθρωποι, που διαρκώς συνομιλούν και επανερμηνεύουν τα προτεινόμενα (enlightened negotiation), θα βρουν τρόπους ώστε τα διακυβεύματα να παύσουν να είναι τόσο στρατηγικά και να απολέσουν έτσι κάτι από τον αντιπαραθετικό χαρακτήρα τους.

Προβαλλόμενες ενδείξεις μιας τέτοιας ασθενούς εξελικτικής προσέγγισης – ακριβέστερα: αίσθησης προσέγγισης – φαίνεται να αποτελεί η φερόμενη από καιρό ως αρχική συμφωνία για «μία κυριαρχία και για μία ιθαγένεια» ή και για άλλες ασαφείς «καταλήξεις» που δεν έχουν δημοσιοποιηθεί. Αυτή όμως η αίσθηση κατέστη δυνατή επειδή οι δύο πλευρές υπό ομόσημα δηλώματα δεν εννοούν ακριβώς ίδια πράγματα.

Παράλληλα, και σε αυτή τη φάση, οι συζητήσεις φαίνεται να «υπερ-υποστηρίζονται» από τις διαπροσωπικές σχέσεις των μερών και λιγότερο από κάποια απρόσωπη θεσμική διαδικασία. Εδώ η «τακτική ασάφεια», ενώ διευκολύνει τη συνέχισή τους, δεν εξουδετερώνει την προσομοίωση αρνητικών προοπτικών. Αντίθετα, οδηγεί τα μέρη στην προληπτική διεκδίκηση δικλίδων για μια σειρά κρίσιμα θέματα που από τώρα κάθε πλευρά θα ήθελε να διασφαλίσει. Στο θέμα αυτό η τουρκική και η τουρκοκυπριακή πλευρά θα ήταν ίσως περισσότερο ευέλικτες αν διέβλεπαν ότι και η οποιαδήποτε αυριανή πολιτική ηγεσία της ελληνοκυπριακής πλευράς δεν θα μπορεί να είναι πολύ διαφορετική από αυτήν του Δ. Χριστόφια. Δηλαδή μιας συμπεριφοράς με διαχρονικά αποδεδειγμένη κοινωνική και πολιτική αξιοπιστία.

Αυτό καταφαίνεται και από την προστατευτική νομιμοποίηση με την οποία ο Δ. Χρι-

στόφιας «επικουρεί» την απέναντι πλευρά όταν αρνείται να την εγκατέσει πέραν του αναγκαίου ορίου για συμπεριφορές που επιβαρύνουν έκδηλα το κλίμα των συνομιλιών. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί η ψυχολογική μετεπίπτωση (outcome) αυτής της στάσης. Οτι δηλαδή, όσο σταθερή και αδιαίρετη θα εκδηλώνεται η εμπιστοσύνη της κυπριακής κοινωνίας και της πολιτικής ηγεσίας προς τον πρόεδρο ως υποσχετική απόδειξη ενός άλλου μέλλοντος, τόσο περισσότερο ο τελευταίος θα μπορεί να διεκδικεί – σε διεθνές επίπεδο – μια ανάλογη ανταπόκριση, από την Τουρκία και τους Τουρκοκυπρίους.

Με αναφορά στις παραπάνω οριακές ευελιξίες κάποια ενδεικτικά συμπεράσματα θα μπορούσαν ίσως να προταθούν:

Α. Η τακτική ασάφεια ως διαπραγματευτική τεχνική για θέματα που διατηρούνται σε εύθραυστη διαλογική φάση απαιτεί τη συνέχιση της αποφυγής επιθετικής δημοσιότητας αλλά και οποιασδήποτε έκδηλης κατάρριψης της παραβίασης της τελευταίας.

Β. Τέτοιου τύπου διαπραγματεύσεις δεν μπορούν να διεξαχθούν παρά σε πλαίσιο ανοιχτής διάρκειας αφού για κάποια θέματα απαιτείται όχι απλώς διεξοδική συζήτηση και αποσαφήνιση αλλά και ο αναγκαίος ψυχολογικός χρόνος αποδοχής αποτελεσμάτων που δεν θα είναι πάντα ευπρόσδεκτα.

Γ. Η ανοιχτή διάρκεια περιορίζει, κάπως, την οπωσδήποτε επαπειλούμενη τυπική ή άτυπη επιδιαιτησία. Και αυτό γιατί, και αν ακόμη συμφωνηθεί ρητώς και από τις δύο πλευρές ότι δεν θα υπάρξει, αυτή μπορεί να εισάγεται εξ αντικειμένου, και αδιόρατα να ασκείται υπό άλλα ονόματα. Αν προκύψει ως επιβαλλόμενη διευθέτηση (take it or leave it), δεν είναι βέβαιον ότι θα οδηγήσει σε λειτουργική και συνεπώς αποδεκτή λύση. ●

In Memoriam

Εφυγαν από κοντά μας τον τελευταίο μήνα του περασμένου χρόνου τρεις εξαιρετικοί επιστήμονες και συνεργάτες του «Βήματος Ιδεών».

Σε νοσοκομείο των Ηνωμένων Πολιτειών όπου νοσηλευόταν απεβίωσε η ακαδημαϊκός και καθηγήτρια Βυζαντινής Ιστορίας στο Χάρβαρντ Αγγελική Λαΐου.

Εκτός από Βυζαντινή Ιστορία, είχε επίσης διδάξει την ιστορία της Ελλάδας την εποχή της Κατοχής και του Εμφυλίου Πολέμου, την ιστορία της Δυτικής Ευρώπης κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα και την ιστορία των Βαλκανίων στους νεότερους χρόνους.

Είχε τη γενική επιστημονική επιμέλεια του συνθετικού έργου «Οικονομική Ιστορία του Βυζαντίου», που θα εκδοθεί σε τέσσερις τόμους στα ελληνικά και αγγλικά. Το 1996, τιμήθηκε με το παράσημο «Ταξίαρχης του Τάγματος της Τιμής». Στις εκλογές του Απριλίου του 2000, εξελέγη για πρώ-

τη φορά βουλευτής Επικρατείας με το ψηφοδέλτιο του Πα-ΣοΚ. Την ίδια μέρα απεβίωσε ο Λεωτέρης Παπαγιαννάκης, καθηγητής και πρώην αντιπρύτανης του ΕΜΠ, καθηγητής της Βιομηχανικής Οικονομίας στο ΕΜΠ και για μια εικοσαετία διευθυντής του Εργαστηρίου Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας του τμήματος Χημικών Μηχανικών του ΕΜΠ. Ο Λεωτ. Παπαγιαννάκης είχε αναπτύξει ένα πλούσιο ερευνητικό και μελετητικό έργο σε θέματα σχετικά με την ανάπτυξη, την ενέργεια κτλ. Από τα βιβλία του τα σημαντικότερα ήταν για τους ελληνικούς σιδηροδρόμους (1880-1910), την ελληνική βιομηχανία στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, το ελληνικό μάντζμεντ, την ανάπτυξη της Θράκης. Επίσης, συμμετείχε δραστήρια στον δημόσιο διάλογο. Ιδιαίτερη ήταν η συμβολή του στη συζήτηση για την εξέλιξη και την προοπτική του ελληνικού πανεπιστημίου. Ήταν συνιδρυτής της Πρωτοβουλίας Πανεπιστημιακών για την Ανα-

βάθμιση του Δημοσίου Πανεπιστημίου και του Παρατηρητηρίου Ερευνας και Διαλόγου του ελληνικού πανεπιστημίου, αλλά επίσης και ιδρυτικό μέλος του Ομίλου Προβληματισμού «Η Αριστερά Σήμερα». Διατύπωσε μian εναλλακτική πρόταση για την Οργάνωση και τη Λειτουργία της Ανώτατης Εκπαίδευσης και της Ερευνας στην Ελλάδα που συνέβαλε ιδιαίτερα στον δημόσιο διάλογο.

Από κοντά μας έφυγε και ο Αλέξανδρος (Αλκης) Ρουσσόπουλος, πολιτικός μηχανικός, ο οποίος διετέλεσε ΓΓ του υπουργείου Μεταφορών και αργότερα υφυπουργός Μεταφορών και Επικοινωνιών. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τα θέματα οδικής ασφάλειας και μόλυνσης του περιβάλλοντος. Διετέλεσε στέλεχος πολλών επιχειρήσεων, ενώ δραστηριοποιήθηκε και ως στέλεχος διεθνών οργανισμών. Διακρίθηκε πάντα για το ήθος, τη διαλεκτικότητά του και τη διάθεση συνεργασίας.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η Ελλάδα στη Μέση Ανατολή

Οι ρηξικέλευθες πολιτικές πρωτοβουλίες απαιτούν γνώση των μουσουλμανικών κοινοτήτων

«Βδομήντα χρόνια ολάκερα τώρα θυμάμαι, κι έχω σ' αυτό το διάστημα ιδωμένα ώρες φριχτές και πράγματα παράξενα: όμως μπροστά σε αυτήν τη νύχτα όσα έχω δει μου φαίνονται σαν τιποτένια πράγματα...»

Ουίλιαμ Σαίξπηρ, *Μάκβεθ*

Σωτήρης Ρούσος

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μοιάζει με αυτή τη ρήση του Γέρου στη σαιξπηρική τραγωδία η μόνιμη επωδός των ευρωπαίων υπουργών Εξωτερικών μπροστά σε δραματικές εξελίξεις στον χώρο της Μέσης Ανατολής και του μουσουλμανικού κόσμου. Πριν όμως αποκριθούμε στο αίτημα για μια ελληνική εξωτερική πολιτική στην περιοχή, θα πρέπει να προβούμε σε τρεις βασικές παραδοχές ή επισημάνσεις:

Πρώτον, υπάρχει μια μετατόπιση του γεωπολιτικού και γεωοικονομικού ενδιαφέροντος προς τα ανατολικά. Ο βασικός άξονας γεωπολιτικών συμφερόντων στη Μέση Ανατολή δεν διέρχεται πια τη Διώρυγα του Σουέζ, ούτε εφάπτεται της Μεσογείου αλλά μετακινήθηκε στον άξονα Καύκασος - Μεσοποταμία - Περσικός Κόλπος. Η μετατόπιση αυτή οφείλεται βεβαίως στον πλούτο των πηγών ενέργειας της περιοχής αλλά και σε μια σειρά άλλους παράγοντες. Το Ιράν επανέκαμψε ως βασική περιφερειακή δύναμη στην περιοχή, αφού η αμερικανική επέμβαση εξαφάνισε τη μοναδική δύναμη εξισορρόπησης, το Ιράκ. Η επανάκαμψη του Ιράν επανέφερε με τη σειρά της το παλαιό σχίσμα μεταξύ σιιτικού και σουνιτικού Ισλάμ όχι μόνο ως θρησκευτική διαφορά αλλά και ως πολιτικό διακύβευμα που αφορά τόσο τις μοναρχίες του Περσικού Κόλπου όσο και κράτη και περιοχές όπως ο Λίβανος, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν και ο Καύκασος. Ο τελευταίος αδυνατεί να αποτελέσει μια ασφαλή περιοχή διέλευσης ενέργειας χωρίς ρωσική εξάρτηση ή έστω έλεγχο και επαναφέρει τις οδούς μέσω Ιράν και τουρκικής ή ιρακινής Μεσοποταμίας στο προσκήνιο. Τέλος, η άνοδος της Ινδίας και της Κίνας ως μεγάλων καταναλωτών ενέργειας και η κρίση που επικρέμαται σήμερα στη Νότια Ασία αυξάνει τη γεωστρατηγική σημασία του άξονα Καύκασος - Μεσοποταμία - Περσικός Κόλπος.

Δεύτερον, σήμερα στη Μέση Ανατολή έχουμε δύο βασικούς πολιτικούς πόλους: το αυταρχικό και πατερναλιστικό κράτος με τις διαπλεκόμενες με αυτό κρατικιστικές ή κρατικοδίαιτες πολιτικές και οικονομικές ελίτ και τα δίκτυα πατρωνίας τους από τη μια πλευρά και το πολιτικό Ισλάμ από την άλλη. Με την εξαίρεση της ειδικής περίπτωσης του Λιβάνου, δεν υπάρχουν σήμερα άλλες δυνάμεις αντιπολίτευσης στα κράτη της περιοχής που να είναι άξιες

λόγου, που να συγκεντρώνουν δηλαδή κάποιες αξιοπρόσεκτες κοινωνικές δυνάμεις, αν όχι σημαντικά εκλογικά ποσοστά σε τοπικές ή γενικές εκλογές. Συνήθως οι ευρωπαϊκές ελίτ αρέσκονται να φιλοξενούν φιλελεύθερους κοσμικούς διανοούμενους ή πολιτικούς, οι οποίοι πληρούν τα κριτήρια των δυτικών ακροατηρίων αλλά βρίσκονται μπροστά σε «άδεια καθίσματα» όταν επιστρέφουν στη χώρα τους. Συνεπώς το όποιο εγχείρημα εκδημοκρατισμού ή έστω και ελάχιστου πολιτικού εκσυγχρονισμού είναι επόμενο ότι θα αποδυναμώσει το αυταρχικό κράτος και θα φέρει τις δυνάμεις του πολιτικού Ισλάμ σε θέση ισχύος. Επίσης ο όποιος πραγματικός οικονομικός εκσυγχρονισμός των κρατών αυτών θα έχει επιπτώσεις και στα κοινωνικά - οικονομικά δίκτυα που στηρίζουν το αυταρχικό κράτος.

Η τρίτη επισημάνση αφορά τον ρόλο των μουσουλμανικών κοινοτήτων στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής στη

Μέση Ανατολή και στον μουσουλμανικό κόσμο. Είτε ενσωματωμένοι στο πολιτικοκοινωνικό σύστημα των ευρωπαϊκών κρατών είτε παραμένοντας εκτός αυτού, οι ευρωπαίοι μουσουλμάνοι θα αναδεικνύονται όλο και περισσότερο παράγοντες διαμόρφωσης πολιτικών αποφάσεων που θα αφορούν τη Μέση Ανατολή. Επίσης, οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και τον μουσουλμανικό κόσμο θα είναι δυνατόν να επηρεάζουν ως πολλαπλασιαστική δύναμη τον βαθμό ριζοσπαστικοποίησης των κοινοτήτων ή ακόμα και τον βαθμό της ενσωμάτωσής τους στις ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Με βάση τις παραδοχές αυτές η θέση της Ελλάδας και η εξωτερική πολιτική της χρειάζονται νέες πυξίδες χωρίς αναγκαία να εγκαταλείψουν τις παλαιές. Για παράδειγμα, η ενεργός ενασχόληση της Ελλάδας με την αραβο-ισραηλινή διαμάχη και η υποστήριξη, μέσω διαμεσολάβησής της, σε ειρηνευτικά σχέδια μπορούν και πρέπει να συνεχιστούν. Η συνεισφορά μας στον τομέα της αναπτυξιακής συνεργασίας και της Μεσογειακής Ένωσης επίσης πρέπει να συνεχιστεί και να τονωθεί περαιτέρω. Αλλά για να παίξει μια χώρα ρόλο στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής, πρέπει να έχει να προτείνει κάτι νέο, ρηξικέλευθο, μια πολιτική που να προλαβαίνει τις αιτίες και όχι τα αποτελέσματά τους. Η Ελλάδα με τη στάση της τις τελευταίες δεκαετίες έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη των μεσανατολικών πολιτικών δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένου και του πολιτικού Ισλάμ. Μπορεί λοιπόν σήμερα να κάνει μια υπέρβαση. Όπως στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας, το 1994, η Ελλάδα πρότεινε την ευρωμεσογειακή συνεργασία, σήμερα μπορεί να προτείνει τη συγκρότηση μιας «ευρωπαϊκής στρατηγικής για το πολιτικό Ισλάμ».

Η στρατηγική αυτή σαφώς δεν αφορά τις εξτρεμιστικές οργανώσεις τύπου Αλ Κάιντα και οργανώσεις του νομαδικού τζιχάντ σαν αυτές που χτύπησαν στην Ινδία ή υπό το κάλυμμα του Ισλάμ προβαίνουν σε εγκληματικές πράξεις όπως οι πειρατείες. Η στρατηγική αυτή θα αφορά τις πολιτικές δυνάμεις που σήμερα είναι σημαντικές, ορατές και εκπροσωπούν μεγάλο μέρος της κοινωνίας. Είναι, για παράδειγμα, στα όρια της πολιτικής ανοψίας το να αρνείσαι την πολιτική επικοινωνία με τη Χεζμπολάχ, η οποία έχει σοβαρές πιθανότητες να κερδίσει μαζί με τους συμμάχους της τις προσεχείς λιβανικές εκλογές. Η στρατηγική αυτή θα έχει στόχο τη διαμόρφωση «κανόνων παιχνιδιού» μεταξύ της ΕΕ και του πολιτικού Ισλάμ που θα αποσκοπούν σε εγγυήσεις για περιφερειακή σταθερότητα, μη φαλκίδευση της δημοκρατικών και αντιπροσωπευτικών θεσμών,

μείωση της βίας και ενίσχυση πολιτικών ανάπτυξης.

Η δεύτερη ελληνική προτεραιότητα πρέπει να είναι η επανασύνδεσή της με τον άξονα Καύκασος - Μεσοποταμία - Περσικός Κόλπος. Τη δεκαετία του 1990, και ιδιαίτερα την περίοδο 1997-2000, η Ελλάδα προσπάθησε με την τριμερή οικονομική κυρίως συνεργασία Ελλάδας - Ιράν - Αρμενίας να παίξει έναν σημαντικό ρόλο. Η προσπάθεια εκείνη δεν τελεσφόρησε για μια σειρά από λόγους: αδυναμία των κρατικών υπηρεσιών και των επιχειρήσεων να τη στηρίξουν, καχυποψία ότι πρόκειται για αντιτουρκική συμμαχία, άρνηση των ΗΠΑ να δεχθούν οποιαδήποτε ενέργεια που θα έβγαζε το Ιράν από το περιθώριο.

Σήμερα όλος ο κόσμος, περιλαμβανομένης και της νέας αμερικανικής ηγεσίας, φαίνεται να αντιλαμβάνεται ότι η άρνηση διαλόγου και η περιθωριοποίηση του Ιράν δεν συμφέρουν κανέναν και πάντως ενισχύουν τις τάσεις για μεγαλύτερη απομόνωση, αυταρχισμό και εξτρεμισμό στην ιρανική κοινωνία και ηγεσία. Είναι λοιπόν η ευκαιρία να σχεδιάσουμε εκ νέου σχέδια συνεργασίας και επανένταξης του Ιράν στη διεθνή κοινωνία. Γνωρίζοντας τη συνήθεια των νέων αμερικανικών διακυβερνήσεων να μην προχωρούν σε μεγάλες πρωτοβουλίες στην εξωτερική πολιτική (ιδιαίτερα τώρα με την παγκόσμια οικονομική κρίση), δεν θα πρέπει να περιμένουμε κάποια μεγάλη κίνηση το 2009. Η Ελλάδα και η ΕΕ μπορεί να παίξουν τον ρόλο του «προπομπού» προετοιμάζοντας το έδαφος για μια προσέγγιση των ΗΠΑ και του Ιράν ώστε να μειωθούν οι πιθανότητες αποτυχίας της. Μια τέτοια πρωτοβουλία δεν θα παραβλέπει την επιθυμία του Ιράν να εκλαμβάνεται ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής αλλά θα καθιστά σαφές το πλαίσιο κανόνων που δεσμεύουν και τους περιφερειακούς ηγεμόνες. Η Ελλάδα, με βάση την εμπειρία της δεκαετίας του 1990, απαλλαγμένη από συμπλέγματα του ετεροκαθορισμού από την τουρκική πολιτική και της «ψυροκόωσταινας», μπορεί να προτείνει μια νέα αρχιτεκτονική συλλογικής ασφάλειας στον άξονα Καύκασος - Μεσοποταμία - Περσικός Κόλπος.

Τέλος, ρηξικέλευθες και μη ετεροκαθοριζόμενες πολιτικές απαιτούν γνώση της Μέσης Ανατολής και των μουσουλμανικών κοινοτήτων και τη θεσμοθέτηση και υποστήριξη ισλαμικών και μεσανατολικών σπουδών και έρευνας. Με αυτούς τους όρους και τις πολιτικές πρωτοβουλίες η Ελλάδα είναι σε θέση να παίξει ρόλο διαμορφωτή και όχι αχθοφόρου των ευρωπαϊκών πολιτικών στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και τελικά να μη μας συλλάβει εξαπίνης η νέα τρομακτική νύχτα. ●

ΙΔΕΕΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Νέα δεδομένα για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις

Το ενδεχόμενο η υποψηφιότητα της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΕ να καταλήξει σε ειδική προνομιακή σχέση

Το στοιχείο που έκανε τη μεγάλη διαφορά στις ελληνοτουρκικές σχέσεις στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας περίπου ήταν ότι δεν κινούνταν, όπως σε προγενέστερη φάση, σε αποκλειστικά διμερές επίπεδο. Από τις αποφάσεις του Ελσίνκι (το 1999) και μετά, ορισμένες πτυχές των σχέσεων αυτών βρέθηκαν να κινούνται ταυτόχρονα και σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο, με διπλή έννοια. Από τη μια, η έναρξη των διαπραγματευτικών διαδικασιών της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ είχε συνδεθεί με τον όρο της παραπομπής των διαφορών των δύο χωρών στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Μάλιστα η υποχρεωτική προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο προέκυπτε ως αναγκαστικό στοιχείο απόφασης της ίδιας της ΕΕ, εκτός εάν η Ελλάδα το 2004 δεν θα θεωρούσε σκόπιμη την κίνηση αυτή.

Από την άλλη, η ίδια η προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ δημιουργούσε έναν καταναγκασμό πάνω στην τουρκική πολιτική στο να είναι πολύ προσεκτική στις σχέσεις της με την Ελλάδα, και όχι μόνο για τα θέματα που θα μπορούσαν να παραπεμφθούν στο Διεθνές Δικαστήριο.

Οι βαθμοί αυτοί ελευθερίας της ελληνικής πολιτικής ακυρώθηκαν από την απόφαση της κυβέρνησης τον Δεκέμβριο του 2004 να μη θέσει τέτοιο ζήτημα στο Συμβούλιο που αποφάσισε την έναρξη των διαπραγματεύσεων. Θεσμικά, ο όρος αυτός απεμπολήθηκε. Αυτό επαναφέρει το θέμα των συγκεκριμένων ελληνοτουρκικών διαφορών στο διμερές επίπεδο.

Ωμως το ευρωπαϊκό πλαίσιο των σχέσεων των δύο χωρών διαβρώνεται συνεχώς και από μian άλλη εξέλιξη, πιθανόν με ακόμη πιο σημαντική βαρύτητα. Η επιφύλαξη μεγάλων ή και άλλων χωρών-μελών της ΕΕ απέναντι στην προοπτική ένταξης της Τουρκίας στην Ένωση έχει ως ευθεία συνέπεια μια συνεχή και εμφανή αποστασιοποίηση της τουρκικής πολιτικής από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων της ως υποψήφιο μέλος.

Αντιμέτωπο με την προοπτική της απόρριψης της υποψηφιότητάς της και τη μετάβαση σε μια «ειδική ή προνομιακή σχέση», εύλογα το πολιτικό της σύστημα οδηγείται σε μια αναθεώρηση πολιτικής. Ανακόπτει την υλοποίηση υποχρεώσεων που, ενώ συνεπάγονται σημαντικές ανατροπές στο εσωτερικό της Τουρκίας, υπάρχει ο κίνδυνος να μην αντισταθμιστούν με το καθεστώς της ένταξης, τον στόχο δηλαδή για τον οποίο θα γίνονταν. Πιθανότατα, επιπλέον, η Τουρκία να ανακαλύπτει σταδιακά ότι η επίκληση γεωπολιτικών και άλλων αφηρημένων επιχειρημάτων για τον ρόλο της στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και του Καυκά-

Τάσος Γιαννίτης

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ,
ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

σου δεν μπορούν να την απαλλάξει από την ανάγκη υλοποίησης αλλαγών με σημαντικές για τις εσωτερικές πολιτικές ισορροπίες επιπτώσεις.

Στην πρόσφατη Έκθεση Προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με εξαίρεση ορισμένους τομείς, όπως κυρίως οι τηλεπικοινωνίες και το τραπεζικό σύστημα, είναι διάχυτες οι διατυπώσεις ότι «η πρόοδος είναι πολύ αργή» ή ότι «δεν σημειώθηκε καν πρόοδος» ή άλλες παρεμφερείς διπλωματικές εκφράσεις.

Είναι έντονη η αίσθηση, ιδιαίτερα μετά την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου πριν λίγους μήνες, ότι η κυβέρνηση Ερδογάν έχει αποδεχθεί μια συμφωνία με το στρατιωτικό κατεστημένο να ανακόψει αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που θα έθιγαν τον ρόλο του στρατού και θα ανέτρεπαν καταστάσεις που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα ή τα δικαιώματα των μειονοτήτων στο εσωτερικό της Τουρκίας με αντιστάθμισμα την ομαλή παραμονή της στην εξουσία.

Το τουρκικό εθνικιστικό κατεστημένο θεώρησε την ένταξη ως μια πολιτική διαπραγμάτευση σε έναν διεθνή οργανισμό, παραβλέποντας τον ιδιότυπο χαρακτήρα της ΕΕ, τις θεμελιακές αρχές που τη διέπουν, και οι οποίες επιτρέπουν πάντα μια σημαντική ευελιξία, όπως και μια ισχυρή πολιτική θεώρηση κάθε διαπραγμάτευσης, αλλά δεν μπορούν να φθάσουν ως την πλήρη ακύρωση θεμελιακών αρχών του ευρωπαϊκού θεσμικού συστήματος.

Η θέση που βρίσκεται πίσω από κυρίαρχες αντιλήψεις στην Τουρκία, ιδιαίτερα στον σκληρό πυρήνα των κατεστημένων της εξουσίας, είναι ότι η Τουρκία προσφέρει απίστευτες ευκαιρίες και πλεονεκτήματα στην ΕΕ, ως ένα είδος δώρου, το οποίο η τελευταία απεμπολεί, αδικώντας για δεκαετίες τη χώρα τους. Ακόμη περισσότερο, η ανάδειξη της ΕΕ σε μεγάλη και όχι απλώς περιφερειακή δύναμη περνάει αναγκαστικά από την ένταξη της Τουρκίας. Οι αναφορές για τις εσωτερικές αδυναμίες της Τουρκίας, για υποχρέωση αποδοχής, σεβασμού και προσαρμογής στις θεμελιακές ρυθμίσεις που βρίσκονται στη βάση του ευρωπαϊκού συστήματος, στο οποίο προσβλέπει, ή για οφέλη που η ίδια η Τουρκία θα έχει με την ένταξη της στην ΕΕ, παίζουν δευτερεύοντα ρόλο. Καμία αίσθηση επίσης ότι σήμερα η κατάσταση στην ΕΕ απέχει πολύ από το όραμα μιας μετάβασής της σε καθεστώς «μεγάλης διεθνούς δύναμης». Απόρροια αυτής της αντίληψης όμως είναι η ότι η ΕΕ δε θέλει την Τουρκία ως μέλος και δεν επιθυμεί να κατανόησει όλες τις τουρκικές απαιτήσεις...

Από μια σκοπιά, η Τουρκία έχει δίκιο. Κάθε υποψήφια χώρα γνώριζε ότι η εκπλήρωση των κοινοτικών κριτηρίων θα οδηγήσει στην ένταξη της. Η Τουρκία βλέπει ότι, ακό-

μη και αν αυτό συμβεί, η ένταξη της δεν είναι δεδομένη. Τότε γιατί να τις κάνει; Ετσι, αναπτύσσεται ένα αδιέξοδο. Η Τουρκία αρνείται να προχωρήσει σε μεταβολές που έχουν βαθιές πολιτικές επιπτώσεις, ενώ η ΕΕ βλέπει μια υποψήφια χώρα να μην προωθή τις υποχρεώσεις που εκπληρώνει κάθε χώρα η οποία θέλει να ενταχθεί σε αυτήν.

Για την ελληνική πολιτική αναπτύσσεται ένα νέο, πολύπλοκο τοπίο. Το δόγμα ότι η Τουρκία θα εξαναγκαστεί να υποτάξει τις διμερείς σχέσεις της με την Ελλάδα στην προοπτική της ένταξής της στην ΕΕ ακυρώνεται από τα πράγματα. Το ευρωπαϊκό πλαίσιο του Ελσίνκι, ακόμη και των πολιτικών κριτηρίων της Κοπεγχάγης, ακυρώνεται. Η προοπτική μιας λύσης στο Κυπριακό σε μια νέα βάση εξασθενεί μήνα με τον μήνα, δεδομένου ότι αποδυναμώνεται και η προοπτική πίεσης πάνω στην Τουρκία μέσω της ενταξιακής διαδικασίας της. Είναι πολύ νωρίς να υποστηρίξει κανείς ότι όλα αυτά δεν μπορούν να ανατραπούν, και μάλιστα σε οριζόντα δεκαετίας. Ωστόσο, με την οικονομική κρίση στην αρχή της, με τον ισχυρό σκεπτικισμό των ευρωπαϊκών κοινωνιών απέναντι στην ίδια την ΕΕ και με την έλλειψη ενός πειστικού οράματος για το μέλλον της ΕΕ, οποιαδήποτε μεγάλη αλλαγή είναι εξαιρετικά δύσκολη, ανεξάρτητα αναφορά την Τουρκία ή άλλο θέμα. Αυτό φάνηκε στα αρνητικά δημοψηφίσματα του 2004, όπως και στο χάσμα που υπάρχει μεταξύ των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Θεσσαλονίκης (Χαλκιδικής) στο τέλος της ελληνικής προεδρίας από τη σημερινή πραγματικότητα σε ό,τι αφορά την προοπτική ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ.

Το δίλημμα που έχει η εξωτερική πολιτική της χώρας είναι απλό στη διατύπωσή του. Μια εξεύρεση λύσεων στα μεγάλα διμερή ζητήματα είναι στόχος ή όχι; Αν ναι, πρέπει να αναζητηθεί μια ευκαιρία για μια νέα μορφή «Ελσίνκι», όχι αναγκαστικά με τα ίδια χαρακτηριστικά. Μάλιστα, με την ακύρωση των αποφάσεων του 1999, ίσως η μετατόπιση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας από την ένταξη σε μια «ειδική-προνομιακή σχέση» δίνει μια μεγαλύτερη δυνατότητα να διαπραγματευθεί η Ελλάδα ένα αντίστοιχο πλαίσιο, μέσα από το οποίο η Τουρκία, προκειμένου να επιτύχει ένα νέο θεσμικό καθεστώς, θα υποχρεωθεί από την ΕΕ να δεχθεί επίλυση των διαφορών της με μian αποδεκτή διεθνή διαδικασία. Αν η απάντηση είναι όχι, προφανώς δεν χρειάζεται να γίνει τίποτε. Ολα, από τα διμερή ως το Κυπριακό, θα αφεθούν στην πορεία τους και στον συσχετισμό δύναμης των επόμενων δεκαετιών. Ομως η επιλογή της πρώτης απάντησης προϋποθέτει μια μακρότερη και σύνθετη προετοιμασία με συμμαχίες, προβολή θέσεων και δυνατότητες διαπραγμα-

Το δόγμα ότι η Τουρκία θα εξαναγκαστεί να υποτάξει τις διμερείς σχέσεις της με την Ελλάδα στην προοπτική της ένταξής της στην ΕΕ ακυρώνεται από τα πράγματα

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

τευσης των θέσεων αυτών. Κρίσιμες θέσεις μπορούν να «παίξουν» πολιτικά, αν δημιουργηθεί ένα υπόβαθρο «επιβολής» τους. Όχι γιατί είναι ωραίες ή ακόμη και πειστικές. Έτσι έγινε στο Ελσίνκι το 1999, έτσι γίνεται πάντα.

Η φάση στην οποία περνάμε συσσωρεύει νέα σοβαρά προβλήματα, δυσκολίες και

δεδομένα. Οικονομική κρίση, ενεργειακή κρίση, περιβαλλοντική κρίση, ευρύτερες γεωπολιτικές ανακατατάξεις, αλλά και περιφερειακές εξελίξεις στα Βαλκάνια δεν είναι αδιάφοροι παράγοντες για οποιοδήποτε μεγάλο θέμα μας. Αν δεν είμαστε σε θέση να δώσουμε απαντήσεις για καίρια εθνικά μας ζητήματα και κινούμαστε σε θολό τοπίο,

πρέπει να μπορέσουμε. Διαφορετικά, αναλαμβάνουμε μεγαλύτερα ρίσκα. Η επιτυχία της χώρας να αντιμετωπίσει εξελίξεις που ανάγονται μεν, πιθανότατα, σε μακρότερο χρονικό διάστημα στο μέλλον, ίσως όμως και σε απρόβλεπτα χρονικά σημεία και με απρόβλεπτη μορφή, είναι συνάρτηση της κατανόησης του τοπίου που διαμορφώνε-

ται, των στόχων που θέτουμε και των τρόπων και εργαλείων διασφάλισής τους σε έγκαιρη χρονική βάση. Το ρίσκο να έχει κανείς επενδύσει πολύ νωρίς για να αντιμετωπίσει απρόβλεπτες και πολύ περισσότερο προβλεπτές εξελίξεις στο μέλλον είναι πολύ μικρότερο από το ρίσκο αν ανακαλύψει ότι καλείται να δράσει πολύ αργά. ●

Ελληνοτουρκική διένεξη: από το Ελσίνκι στις ελληνικές καλένδες

Είναι ανεδαφικό να περιμένουμε την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ για τη λύση του θέματος του Αιγαίου

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις αποτελούν κλασική περίπτωση «αντίπαλης διάδας», όπως οι περιπτώσεις Γάλλων - Γερμανών (1800-1945), Σέρβων - Αλβανών ή Ισραηλινών - Αράβων. Οστόσο οι ελληνοτουρκικές δεν ήταν συνεχώς τρικυμώδεις. Τις συγκρούσεις διαδέχονταν προσπάθειες ομαλοποίησης, ενίοτε και επιτυχείς (1930-1940, 1945-1953, 1959-1963 και 1999-σήμερα). Αλλά καμία προσπάθεια ομαλοποίησης των σχέσεων και προσέγγισης δεν ήταν οριστική. Κλειδί για να περάσουν οι δύο χώρες στο ζητούμενο, την οριστική προσέγγιση και καλή γειτονία (που εξυπακούεται ότι συμφέρει και τις δύο χώρες), είναι να επιλύσουν τις μεταξύ τους διαφορές. Οι διαφορές αυτές εμπίπτουν σε τρεις κατηγορίες: Κυπριακό, Αιγαίο, μειονότητες.

Η επίλυση του Κυπριακού εναπόκειται κατά κύριο λόγο στις δύο εθνικές κοινότητες της Κύπρου. Το κύριο διμερές θέμα που χρήζει επίλυσης, είτε λυθεί το Κυπριακό είτε όχι, είναι η διένεξη του Αιγαίου που συνεχίζει άλυτη ύστερα από 45 και πλέον έτη.

Οι διαφορές στο Αιγαίο είναι επτά, με πέντε κυριότερες: (1) υφαλοκρηπίδα, (2) αιγιαλίτιδα ζώνη (χωρικά ύδατα), (3) εθνικός εναέριος χώρος της Ελλάδας (που είναι 10 μίλια αντί 6), (4) αποστρατιωτικοποίηση των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου, (5) βραχονησίδες Ιμια/Καρντάκ και, κατά την Τουρκία, οι «γκρίζες ζώνες». Οι παρεπόμενες διαφορές είναι (6) ο έλεγχος εναερίου κυκλοφορίας και (7) ο επιχειρησιακός έλεγχος του ΝΑΤΟ στο Αιγαίο.

Οι δύο πλευρές ανέπτυξαν ουσιαστικό διάλογο στα περισσότερα από αυτά τα θέματα και κυρίως σε σχέση με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας το 1976-1981 (επί Κωνσταντίνου Καραμανλή) και το 2002-2003 (επί Κώστα Σημίτη και Ερντογάν). Ο τελευταίος διμερής διάλογος, γνωστός ως «διερευνητικές επαφές», συνεχίστηκε και με την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας (2004-σήμερα). Όμως η κατάσταση πάγωσε τελείως γιατί επικράτησε η άποψη του Πέτρου Μολυβιάτη (ως υπουργού Εξωτερικών) ότι η Ελλάδα δεν έχει τίποτε να κερδίσει από μια επίλυση, ούτε καν από την παραπομπή του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο (ΔΔ) της Χάγης. Όταν ανέλαβε η Ντόρα Μπακογιάννη

Αλέξης Ηρακλείδης

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

(ως υπουργός Εξωτερικών) προς στιγμήν υπήρξε κάποια κινητικότητα, αλλά τα πράγματα αδράνησαν και πάλι, αυτή τη φορά και με υπαιτιότητα της Τουρκίας, καθώς η κυβέρνηση Ερντογάν – ειδικά εδώ και έναν χρόνο – δεν θυμίζει σχεδόν σε τίποτε την εποικοδομητική και θαρραλέα κυβέρνηση που είχαμε δει το 2003-2005 (με τη στροφή 180 μοιρών στο Κυπριακό, με σημαντικές αλλαγές προς τον εκδημοκρατισμό της χώρας και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων).

Πάντως το βέβαιο είναι ότι σε σχέση με το Αιγαίο χάθηκε μια μεγάλη ευκαιρία επίλυσης κυριολεκτικά στο παρόν, λόγω των ελληνικών εκλογών του 2004 και της νίκης της Νέας Δημοκρατίας. Είναι απολύτως βέβαιο ότι οι δύο πλευρές είχαν φτάσει πολύ κοντά σε «κοινό έδαφος», με αντιμετώπιση των δύο κύριων διαφορών, δηλαδή της υφαλοκρηπίδας (με παραπομπή στη Χάγη) και των χωρικών υδάτων, με λύση «εναλλασσόμενης δαντέλας» (αλλού 6 μίλια, αλλού 7, 8 ή ίσως και 9 μίλια), φτάνει να μην έκλεινε η ανοικτή θάλασσα. Στα 10 ή 12 μίλια ελληνικών χωρικών υδάτων κλείνει η ανοικτή θάλασσα, έχουμε δηλαδή το Αιγαίο «ελληνική λίμνη», πράγμα απαράδεκτο και άδικο όχι μόνο για την Τουρκία αλλά και για όλες τις άλλες χώρες, και κατά πρώτο λόγο της Ρωσίας, των άλλων χωρών της Μαύρης Θάλασσας και όλων των χωρών της Μεσογείου.

Η παραδοσιακή θέση της Ελλάδας, ειδικά από το 1982 και μετά, είναι ότι υπάρχει μια διαφορά προς επίλυση, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, και αυτή μπορεί να επιλυθεί μόνο με το ΔΔ. Αυτή η *à la carte* θέση κάνει, δικαιολογημένα, έξαλλους τους Τούρκους. Και όπως είχε πει πολύ σωστά ο Κωστής Στεφανόπουλος (βλ. άρθρο του στην *Καθημερινή*, 25.5.2006), η θέση αυτή «δεν φαίνεται σοβαρή». Στο θέμα αυτό είχε κατακεραυνώσει ο Κωνσταντίνος Καραμανλής τον Α. Παπανδρέου στην Ελληνική Βουλή στις 16 Μαρτίου 1978 (βλ. *Αρχαία Καραμανλή*, τόμος 10, σελ. 145).

Αφήνοντας κατά μέρος πράγματα που στερούνται σοβαρότητας, εδώ υπάρχουν τρία ερωτήματα: (α) Τελικά όντως μας συμφέρει η προσφυγή στη Χάγη αντί μιας διμερούς συμφωνίας κατόπιν διαπραγματεύσεων (π.χ. συμφωνία για την υφαλοκρηπίδα μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας); (β) Μια επίλυση στο ΔΔ θα ικανοποιεί και τις δύο χώρες ή

θα θεωρηθεί ήττα και απαράδεκτη για τη μία χώρα ή και για τις δύο (όπερ διόλου απίθανο); (γ) Αν η απάντηση είναι θετική και στα δύο ανωτέρω (προσωπικά έχω τις αμφιβολίες μου), πώς θα μπορούσε να πειστεί για από κοινού προσφυγή στο ΔΔ η Τουρκία;

Το βέβαιο πάντως είναι ότι σήμερα η στιγμή δεν είναι κατάλληλη για τολμηρά βήματα από την πλευρά της Αθήνας σε σχέση με την ειρηνική επίλυση των διαφορών του Αιγαίου, ειδικά αν αληθεύει ότι ο Ερντογάν έχει κάνει μυστική συμφωνία με τον «σκληρό» νέο αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων, στρατηγό İlker Basbug. Συγκεκριμένα λέγεται ότι συμφώνησαν η Τουρκία να σέρνει τα πόδια στο θέμα της ένταξης στην ΕΕ (εγκαταλείποντας τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις και μη θίγοντας άλλο τα προνόμια του στρατού).

Όταν όμως ξανά στο μέλλον προκύψει μια νέα ευκαιρία, σε μια ευνοϊκή συγκυρία, θα πρέπει να μη χαθεί. Θα πρέπει η Αθήνα να αφήσει την αδιέξοδη σχολή Α. Παπανδρέου (μόνο επίλυση της υφαλοκρηπίδας στο ΔΔ) ή Μολυβιάτη (όλα στις ελληνικές καλένδες) και να πιάσουν το νήμα από το τέλος του 2003. Αν οι εγνωσμένες αξίες νομικοί μας επιμένουν στη Χάγη, τότε ο μόνος τρόπος για να προσφύγουμε εκεί πείθοντας την Τουρκία είναι να επιλύσουμε, ταυτόχρονα (λίγο πριν, για την ακρίβεια), και δύο άλλα βασικά θέματα: τα χωρικά ύδατα και τον ελληνικό εθνικό εναέριο χώρο. Είναι αυτό που θα αποκαλούσα «μικρό πακέτο». Αλλωστε για να πας στη Χάγη πρέπει πρώτα να έχεις επιλύσει τα χωρικά ύδατα, μια και η υφαλοκρηπίδα αφορά τις περιοχές από το τέλος των χωρικών υδάτων και πέρα. Τη μερική επέκταση τύπου δαντέλας θα μπορούσαμε να την ανταλλάξουμε με εναρμόνιση του εναερίου χώρου με τα χωρικά ύδατα, που άλλωστε είναι επιβεβλημένη (η παρούσα κατάσταση με 4 μίλια περισσότερο εναέριο χώρο από τα χωρικά ύδατα δεν στέκει στο διεθνές δίκαιο και πρέπει, αργά ή γρήγορα, να επιτευχθεί εναρμόνιση, και η μόνη νοπή εναρμόνισή στο διεθνές δίκαιο είναι του αέρα με τη θάλασσα και όχι το ανάποδο). Τέλος, το να περιμένουμε η Τουρκία πρώτα να μπει στην ΕΕ για να λύσουμε τα θέματα του Αιγαίου δεν είναι και τόσο ρεαλιστικό, μια και πιο ρεαλιστικό είναι ότι δεν θα ενταχθεί ή, αν ποτέ ενταχθεί, θα είναι ύστερα από πολλές δεκαετίες. ●

**Για να πας στη Χάγη
πρέπει πρώτα
να έχεις επιλύσει
τα χωρικά ύδατα,
μια και η υφαλοκρηπίδα
αφορά τις περιοχές
από το τέλος
των χωρικών υδάτων
και πέρα**

ΙΔΕΕΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ελληνοαμερικανικές σχέσεις

Μια ψυχρή αποτίμηση των θετικών και των αρνητικών παραγόντων

Καθώς γράφονται αυτές οι αράδες ο πλανήτης μας αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι ΗΠΑ θα διοικηθούν από την κυβέρνηση του Μπαράκ Ομπάμα που προέκυψε από την ιστορική εκλογική αναμέτρηση της 4ης Νοεμβρίου. Οι προκλήσεις του νέου προέδρου στην εξωτερική πολιτική και στην οικονομία θα είναι γιγαντιαίες διαστάσεων: απεμπλοκή από δύο αδιέξοδους πολέμους στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν και ταυτόχρονη αντιμετώπιση στη χώρα του της κλιμακούμενης ανεργίας και της μακρόσυρτης οικονομικής ύφεσης. Η Ελλάδα, όπως και ο υπόλοιπος κόσμος, εισπράττει επίσης τους κραδασμούς της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και συγχρόνως τις επιπτώσεις του σκανδάλου της Μονής Βατοπαιδίου, της ισχνότατης πλειοψηφίας που διαθέτει η Νέα Δημοκρατία (151) στη Βουλή, και της παράλληλης πτώσης της δημοφιλίας των δύο μεγάλων κομμάτων που κυβέρνησαν διαδοχικά τη χώρα μας μετά το 1974. Παράδοξως, με δεδομένη τη σοβαρότητα και τη ρευστότητα των ευρύτερων εξελίξεων, μπορούμε να προτείνουμε ότι οι συνθήκες είναι κατάλληλες για την αναβάθμιση των ταραγμένων ελληνοαμερικανικών σχέσεων.

Αξιολογώντας τις σχέσεις των ΗΠΑ με την Ελλάδα, φτάνουμε σε ένα περίπου μηδενικό άθροισμα θετικών και αρνητικών παραγόντων. Αλλά η αντικειμενική αυτή διαπίστωση, δυστυχώς, απέχει πολύ από την υποκειμενική αντίληψη της πλειονότητας των Ελλήνων που τείνει να υποτιμά τους θετικούς παράγοντες και υπερτιμά τους αρνητικούς. Αξίζει να κάνουμε εδώ μια σύντομη αναφορά στους παράγοντες αυτούς, αρχίζοντας με τους θετικούς: Κατ' αρχάς, και ευτυχώς, η χώρα μας και οι ΗΠΑ βρέθηκαν στην ίδια πλευρά του συγκρουσιακού χάρτη στον Α' και στον Β' Παγκόσμιο, καθώς και στον Ψυχρό Πόλεμο. Κατά την κρίση πολλών ιστορικών, αν οι ΗΠΑ δεν είχαν μπει στους δύο φονικούς πολέμους, τον Απρίλιο του 1917 και τον Δεκέμβριο του 1941 αντιστοίχως, οι Κεντρικές Δυνάμεις θα είχαν νικήσει στον Α' Παγκόσμιο και οι δυνάμεις του Άξονα στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Και, τότε, τα σύνορα της χώρας μας θα είχαν οριοθετηθεί κάπου κοντά στη Λάρισα, ασχέτως αν η Ελλάδα είχε εμπλακεί ή παραμείνει ουδέτερη στις δύο μεγάλες αναμετρήσεις. Ως προς τον ελληνικό εμφύλιο, χωρίς την αμερικανική παρέμβαση (υπολογίσιμη στρατιωτική και οικονομική βοήθεια), η χώρα μας θα ήταν σήμερα μια μετακομμουνιστική κοινωνία που,

Θεόδωρος Κουλουμπής
ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ,
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΛΙΑΜΕΠ

Όσον αφορά το Κυπριακό και το Αιγαίο, δεν πρέπει να αναμένουμε ουσιαστικές αλλαγές από τη διαχρονική, μετά τα τραγικά γεγονότα του 1974, αμερικανική πολιτική των ίσων αποστάσεων

στην καλύτερη των περιπτώσεων, θα είχε μόλις ενταχθεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μαζί με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Ως προς τα σύνορα, η επιτροπή των ενόρκων της ιστορίας συνεχίζει τις διαβουλεύσεις της.

Στους πολύ θετικούς παράγοντες πρέπει να προσθέσουμε την ακμάζουσα ελληνοαμερικανική κοινότητα, η οποία παραμένει ένας σταθερός υποστηρικτής των ελληνικών θέσεων στα ελληνοτουρκικά προβλήματα, το Κυπριακό και το Μακεδονικό. Μια σχετική αδιαφορία των Ελληνοαμερικανών κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των συνταγματαρχών (1967-1974) μπορεί να αποδοθεί στην κακή τους πληροφόρηση καθώς και στη φιλοχουντική στάση των κυβερνήσεων Τζόνσον και Νίξον εκείνης της εποχής. Τέλος, ένας από τους πιο θετικούς παράγοντες, που πολλές φορές διαπερνά μόνο το υποσυνείδητο των δύο λαών, είναι η σύμπτωση αρχών και αξιών που συνοψίζεται με μία λέξη: δημοκρατία.

Η λίστα των αρνητικών παραγόντων είναι μεγάλη: πρωταρχικά πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι οι πττημένοι του Εμφυλίου (περίπου το 20% των Ελλήνων) καταλογίζουν την ήττα τους στην ιμπεριαλιστική επέμβαση των Αγγλοαμερικανών σε μια καθαρά εσωτερική υπόθεση του ελληνικού λαού. Για αρκετούς Έλληνες, επομένως, η λέξη ιμπεριαλισμός – παραβλέποντας εντελώς τη συμπεριφορά της πρώην Σοβιετικής Ένωσης – θεωρείται συνώνυμη με την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Ενας δεύτερος, δομικός και ψυχολογικός παράγοντας συνδέεται με τη σχέση μιας πλούσιας μεγάλης δύναμης (ΗΠΑ) και μιας μικρής, φτωχής και απόλυτα εξαρτημένης (στα πρώτα μεταπολεμικά της χρόνια) Ελλάδας. Είναι ενδιαφέρον εδώ ότι ένα μεγάλο τμήμα του ελληνικού λαού πάσχει από αυτό που αποκαλώ το «σύνδρομο της εννοιολογικής αδράνειας»: η έχοντας ακόμη αντιληφθεί ότι η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται σήμερα μεταξύ των πλουσίων του πλανήτη και έχει ξεφύγει από τη διεθνή απομόνωση με την ένταξή της στην ευρωπαϊκή οικογένεια των εδραιωμένων δημοκρατιών.

Στον κατάλογο των ελληνικών παραπόνων προστίθεται η αμερικανική στρατοκεντρική αντίληψη στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου που υπερτίμησε τη στρατηγική αξία του τουρκικού στρατηγικού χώρου και υποτίμησε την ελληνική. Αυτό οδήγησε τις ΗΠΑ να συνεργαστούν με το δικτατορικό καθεστώς της Αθήνας και να παρακάμψουν αρχές και αξίες σχετικά με την ειρηνική επίλυση ενδοσυμμαχικών διαφορών στο Αιγαίο και στην Κύπρο. Κορυφαία παραβίαση αυτών των αρχών έγινε από τον Χένρι Κίσινγκερ, που,

παρέμεινε επιτήδεια ουδέτερος, στο πραξικόπημα του Ιωαννίδη εναντίον του Μακαρίου και στα δύο κύματα της τουρκικής εισβολής στη Μεγαλόνησο (τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974).

Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα το 1974, οι ΗΠΑ συνέχισαν την πολιτική ίσων αποστάσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και των δύο κοινοτήτων της Κύπρου. Εξομοίωσαν έτσι στα μάτια πολλών Ελλήνων και Ελληνοκυπρίων τον θύτη με το θύμα. Στη συνέχεια, μετά την εμφάνιση της τρομοκρατικής οργάνωσης «17 Νοέμβρη» και ιδίως στα πρώτα χρόνια του ΠαΣοΚ στην εξουσία (1981-1985), οι ΗΠΑ κράτησαν μια έντονα επικριτική στάση απέναντι στην Αθήνα κατηγορώντας τη για ανεπάρκεια στον τομέα της αντιτρομοκρατίας και μπαίνοντας – μερικά χρόνια αργότερα – στον πειρασμό να εντάξουν τη χώρα μας σε κάποιον «άξονα του κακού». Τέλος, η κυβέρνηση του Τζορτζ Ντάμπλιγκιου Μπους, με μυωπική επικέντρωση στους «φίλους» της (με μοναδικό κριτήριο φιλίας τη συμμετοχή ή όχι στον πόλεμο του Ιράκ), προφανώς επιβράβευσε την πΓΔΜ αναγνωρίζοντάς την το 2004 (λίγες ώρες μετά την επανεκλογή του Μπους) με το συνταγματικό της όνομα, «Δημοκρατία της Μακεδονίας», και επιμένοντας έκτοτε να την αποκαλεί επίσημα, προκαλώντας το δημόσιο αίσθημα στον τόπο μας, σκέπη «Μακεδονία».

Εφθασε ο καιρός να ξεπεράσουμε τα φαντάσματα του ελληνοαμερικανικού παρελθόντος στην αυγή του 2009. Η στάση των ΗΠΑ για το θέμα του «ονόματος» θα βελτιωθεί αισθητά με μια απλή δήλωση ότι θα υιοθετηθεί επίσημα από την Ουάσιγκτον η όποια κοινά αποδεκτή ονομασία από την Αθήνα και τα Σκόπια. Επίσης η κυβέρνηση Ομπάμα θα κερδίσει πόντους εξασφαλίζοντας για τη χώρα μας το ίδιο καθεστώς βίζας που ισχύει για τις υπόλοιπες χώρες της ευρωζώνης. Όσον αφορά το Κυπριακό και το Αιγαίο, δεν πρέπει να αναμένουμε ουσιαστικές αλλαγές από τη διαχρονική, μετά τα τραγικά γεγονότα του 1974, αμερικανική πολιτική των ίσων αποστάσεων.

Και η Ελλάδα, ασχέτως των πολιτικών της εξελίξεων (εκλογές σύντομα ή αργότερα, μονοκομματική ή κυβέρνηση συνεργασίας), πρέπει να ξεφύγει από το σύνδρομο της εννοιολογικής αδράνειας και να αντιληφθεί ότι είναι μια ευρωπαϊκή δημοκρατία που κανείς δεν την εμποδίζει να διατηρεί τις καλύτερες δυνατές σχέσεις με τη Ρωσία, την Κίνα, την Ινδία, τη Βραζιλία (και τους άλλους αναδυόμενους), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η χώρα μας επιθυμεί να εγκαταλείψει τον ευρωατλαντικό της θεσμικό προσανατολισμό. ●

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Διπλωματία των αγωγών

Προκλήσεις και προοπτικές για την Ελλάδα

Η πρόσφατη επικύρωση Ελλάδας - Ρωσίας για τον South Stream σε συνάρτηση με τον πετρελαιοαγωγό Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολης και τον τουρκο-ελληνο-ιταλικό αγωγό φυσικού αερίου αναμένεται να καταστήσουν - άμα τη υλοποίησή τους - τη χώρα μας σημαντικό κρίκο στον ανεφοδιασμό της Δύσης με τους υδρογονάνθρακες της Κασπίας.

Προκειμένου αυτό να γίνει εφικτό, η χώρα μας αξιοποίησε τρεις παράγοντες:

- Την πρόθεση της Ρωσίας, ως απότοκο της κρίσης με την Ουκρανία και των προβληματικών σχέσεων με Πολωνία και Βαλτικές, να αναζητήσει νέους, περισσότερο ασφαλείς και προβλέψιμους ενεργειακούς δρόμους.

- Την ανάγκη της Μόσχας να απεξαρτηθεί σταδιακά από τα Στενά, αφού η διέλευση από αυτά είχε καταστεί χρονοβόρα και συνεπής τεράστιο κόστος.

- Την προσπάθεια του Κρεμλίνου να επανακάμψει στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης με κύριο εργαλείο τη δημιουργία νέων ενεργειακών οδών διαμετακόμισης των υδρογονανθράκων της Κασπίας στη Δύση.

Ενώ δεν θα πρέπει να υπερβάλλουμε ως προς τον ρόλο της Ρωσίας στην αγορά ενέργειας, από την άλλη δεν θα πρέπει να παραγνωρίζουμε κάποια δεδομένα που αφορούν εν πολλοίς και τη ΝΑ Ευρώπη και καθιστούν την ενεργειακή διαφοροποίηση της Ευρώπης από τη Ρωσία σταυρόλεξο για δυνατούς λύτες. Πιο συγκεκριμένα:

α) Τις πρόσφατες συμφωνίες που έχει συνάψει η Ρωσία με Καζαχστάν, Τουρκμενιστάν και Ουζμπεκιστάν, με επακόλουθο, ελέγχοντας μεγάλο μέρος των εξαγωγών τους, αφενός να ισχυροποιεί τη θέση της σε σχέση με τη Δύση και αφετέρου να περιορίζει το κομμάτι της ενεργειακής πίτας για τους ευρωπαίους εταίρους της - τις δυνατότητες των εν λόγω κρατών για απευθείας συμφωνίες και παροχή ενέργειας με τρίτες χώρες χωρίς τη συμμετοχή ή «συγκατάθεση» της Μόσχας -, εξασφαλίζοντας και έναν δυνητικό ρόλο διαμεσολαβητή μεταξύ Βρυξελλών και μετασοβιετικών δημοκρατιών πλούσιων σε υδρογονάνθρακες, με εμφανή στόχο να αποστερήσει από την ΕΕ τη δυνατότητα να διαπραγματευθεί απευθείας με τις εν λόγω χώρες.

β) Την απροθυμία του Αζερμπαϊτζάν, που άλλωστε εν μέρει διασφάλισε και την ομαλή επανεκλογή Αλίεφ, όπως εκφράστηκε και στην επίσκεψη του αμερικανού αντιπροέδρου Τσέινι, να προσδεθεί, ως άλλη Γεωργία, στο αμερικανικό άρμα κοντραριζόμενο «ενεργειακά» με το Κρεμλίνο. Στην παρούσα φάση τουλάχιστον, το Μπακού ανησυχεί μήπως έχει την τύχη της Γεωργίας (εξ ου και η ουδετερότητά του), ενώ βλέπει στην Τουρκία έναν σκληρό διαπραγματευτή που

Δρ Κωνσταντίνος Φίλης

ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΡΩΣΙΑΣ, ΕΥΡΑΣΙΑΣ & ΝΑ ΕΥΡΩΠΗΣ (ΙΔΙΣ), ΑΝΩΤΕΡΟ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΛΛΕΓΙΟΥ ST ANTONY'S, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΗΣ ΟΞΦΟΡΔΗΣ

θέτει μαξιμαλιστικούς στόχους - π.χ., τη μεταπώληση αζερικού αερίου και όχι απλώς τη διέλευση -, γεγονός που λειτουργεί ανασταλτικά για σχέδια τα οποία θα παρακάμπτουν τη Ρωσία.

γ) Την πρόσφατη τριεθνή συμφωνία Ρωσίας - Ιράν - Κατάρ για έναν άτυπο ΟΠΕΚ φυσικού αερίου, που έχει μεν σαφείς περιορισμούς, αλλά και δυνατότητες. Εκ των πραγμάτων είναι αδύνατον να καταφέρουν να καθορίσουν τις τιμές φυσικού αερίου, υπάρχουν ωστόσο άλλα οφέλη που συνοδεύουν το εγχείρημα. Αναμφίβολα ο μεγάλος κερδισμένος είναι το Κρεμλίνο, το οποίο εξασφαλίζει την πρόσβασή του στις ενεργειακές πηγές του Κατάρ και του Ιράν. Μάλιστα η Μόσχα θα έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει στην εκμετάλλευση όχι μόνο κοιτασμάτων που βρίσκονται ήδη σε κάποια φάση ανάπτυξης, αλλά και σε αυτά τα οποία ακόμη παραμένουν ανεκμετάλλευτα. Επιπλέον, μέσω του Κατάρ θα επεκτείνει τις δραστηριότητές της και στο LNG (υδροποιημένο αέριο), το οποίο παρ' ότι ακριβότερο έχει αρχίσει να ανταγωνίζεται τους αγωγούς της.

Σε κάθε περίπτωση δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε ότι η εξάρτηση Ρωσίας - ΕΕ δεν είναι καθόλου μονοδιάστατη. Η Ευρώπη πληρώνει αδρά και στην ώρα της. Αν και μόλις το 35% των εξαγωγών της Gazprom κατευθύνεται προς τη Γηραιά Ηπειρο, τα προερχόμενα από τις ευρωπαϊκές χώρες έσοδα ξεπερνούν το 65%.

Οι επιλογές της Ελλάδας

Δεν θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξαμε ότι, δεδομένων των σχετικά περιορισμένων οικονομικών κερδών τους, η βασική επιδίωξη των κρατών διέλευσης είναι η αναβάθμιση του γεωπολιτικού τους ρόλου και κυρίως η ενδυνάμωση της διαπραγματευτικής τους θέσης σε ευρύτερα ζητήματα ανεξάρτητα της ενέργειας - π.χ., η ελληνική κυβέρνηση στέλνει ένα μήνυμα ανυπακοής στις ΗΠΑ, οι οποίες τα τελευταία χρόνια δεν μας έχουν σπρίξει σε κανένα μεγάλο εθνικό θέμα. Ο ρόλος των ΗΠΑ παραμένει ωστόσο δομικός στην επίλυση των εθνικών μας θεμάτων.

Οικονομικά οφέλη

Σε ένα γενικό πλαίσιο, μεταξύ αυτών θα μπορούσαν να είναι:

- Οι θέσεις εργασίας στο στάδιο της κατασκευής αλλά και λειτουργίας. Δύσκολο να προβλεφθούν οι ανάγκες και συνεπώς ο ακριβής αριθμός. Αυτό θα εξαρτηθεί και από το κατά πόσον οι αγωγοί θα συνοδεύονται από έργα υποδομής, δημιουργία αποθηκευτικών χώρων κ.ά.

- Η προσέλκυση ξένων επενδύσεων (π.χ., ενέργεια, real estate, τουρισμός, νέες τεχνολογίες) που, αναξιοποιηθούν σωστά, θα

συμβάλουν στις αναπτυξιακές προοπτικές για τις περιοχές της Β. Ελλάδας, οι περισσότερες εκ των οποίων είναι υποβαθμισμένες.

- Η διασφάλιση ποσοτήτων για την ενεργειακή επάρκεια της χώρας, εν τούτοις αποφεύγοντας την εξάρτηση σε απόλυτα νούμερα από έναν και μόνο προμηθευτή. Η λογική ότι προμηθευόμαστε (υδροποιημένο) φυσικό αέριο από την Αλγερία και συνεπώς δεν εξαρτιόμαστε από τους Ρώσους είναι προφανώς αίολη όταν το 78% του αερίου που καταναλώνουμε είναι ρωσικό. Ουδείς αμφιβάλλει ότι η εξάρτηση, από οπουδήποτε και αν προέρχεται, δεν είναι επιθυμητή.

- Οι δυνατότητες μεταπώλησης πετρελαίου ή/και φυσικού αερίου από τη χώρα μας. Τα οικονομικά και γεωπολιτικά μας οφέλη θα πολλαπλασιάζονταν στην περίπτωση που, κατόπιν συμφωνιών, διασφαλίζαμε ένα μέρος των αποθεμάτων που θα διέρχονται από το έδαφός μας ώστε να τα μεταπωλούμε σε άλλες χώρες (π.χ., της Βαλκανικής). Ένα τέτοιο ενδεχόμενο προϋποθέτει σκληρή διαπραγμάτευση γιατί συνιστά απώλειες για το κράτος-προμηθευτή.

Αντί επιλόγου

Είναι σαφές ότι η Ρωσία επιχειρεί να επανακάμψει στη ΝΑ Ευρώπη με εργαλείο τους αγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου· είναι όμως επίσης βέβαιο ότι οι ΗΠΑ και η ΕΕ διατηρούν ισχυρά πολιτικά, στρατιωτικά και οικονομικά ερείσματα στην εν λόγω περιοχή.

Η Αθήνα από την πλευρά της θα πρέπει να αναζητήσει και άλλες πηγές τροφοδοσίας προκειμένου να απεγκλωβιστεί από το εν εξελίξει γεωπολιτικό μπράντε φερ Μόσχας - Ουάσιγκτον. Η Ελλάδα, όπως και άλλα κράτη διέλευσης, προφανώς δεν επιθυμεί να ταυτιστεί με τον ένα ή τον άλλο πόλο εξουσίας αφήνοντας ανοιχτές όλες τις εναλλακτικές δυνατότητές της ώστε να κατοχυρώσει την τροφοδοσία της από διαφορετικές πηγές. Συνεπώς η έντονη δραστηριοποίηση της χώρας μας τα τελευταία χρόνια πρέπει να συνεχιστεί και προς άλλες κατευθύνσεις. Χώρες όπως το Κατάρ, η Αλγερία, η Αίγυπτος, ακόμη και η Λιβύη θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην ενεργειακή διαφοροποίηση της ούτως ή άλλως μικρής ελληνικής αγοράς, με τις οποίες η εξεύρεση ενός κοινού παρονομαστή και ενός μοντέλου συνεργασίας δεν αποτελεί απαγορευτικό στόχο. Όπως επίσης αξίζει να δούμε και την προοπτική απευθείας συνεννόησης - χωρίς μεσολαβητές - με κράτη που δυνητικά μπορούν να ευνοήσουν τον σκοπό της ενεργειακής διαφοροποίησης της χώρας μας, ενισχύοντας παράλληλα και τις προοπτικές του εγχώριου ανταγωνισμού. ●

Η Αθήνα

από την πλευρά της

θα πρέπει να αναζητήσει

και άλλες πηγές

τροφοδοσίας προκειμένου

να απεγκλωβιστεί

από το εν εξελίξει

γεωπολιτικό

μπράντε φερ

Μόσχας - Ουάσιγκτον

ΙΔΕΕΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Νέοι πόλοι ανάπτυξης στην παγκόσμια οικονομία

Συνέπειες της ενσωμάτωσης των αναπτυσσόμενων χωρών στις διεθνείς αγορές

Κάθε οικονομική κρίση αποτελεί μια νέα πρόκληση για τους οικονομολόγους. Τα πραγματικά δεδομένα επανεξετάζονται και οι θεωρητικές προσεγγίσεις αναθεωρούνται. Η γρήγορη εξάπλωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στις αναπτυσσόμενες χώρες κατέλαβε εξαπίνης πολλούς αναλυτές των διεθνών οικονομικών εξελίξεων. Ως την άνοιξη του τρέχοντος έτους επικρατούσε η εκτίμηση ότι η αναπτυξιακή δυναμική των αναπτυσσόμενων χωρών θα μπορούσε να απορροφήσει τους κραδασμούς που θα επέφερε στην παγκόσμια οικονομία η κρίση του χρηματοπιστωτικού τομέα των ΗΠΑ. Η πρόβλεψη αυτή διαψεύστηκε και οι δευτερογενείς επιπτώσεις της κρίσης έχουν αναγκάσει τους διεθνείς οργανισμούς να προβούν σε αναθεώρηση των προβλέψεών τους – επί το δυσμενέστερον – για τις μεσοπρόθεσμες προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας. Γενικότερα η χρηματοπιστωτική κρίση που παρακολουθούμε να εξελίσσεται στις αγορές κεφαλαίων και στην πραγματική οικονομία των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών θέτει σε αμφισβήτηση τις μονοδιάστατες ερμηνείες και τα απλουστευτικά προτάγματα οικονομικής πολιτικής στην εποχή της «παγκοσμιοποίησης».

Αν εξετάσουμε τη διαχρονική εξέλιξη της αναπτυξιακής διαδικασίας στη διεθνή οικονομία προκύπτει ένας σαφής διαχωρισμός ανάμεσα σε κερδισμένους και χαμένους. Σε αρκετές περιπτώσεις η τροχιά οικονομικής μεγέθυνσης επηρεάζεται από το «αποτέλεσμα γειτνίασης». Έτσι, για παράδειγμα, όταν η Λατινική Αμερική βυθίστηκε στην κρίση του χρέους, όλες οι χώρες της περιοχής πλήρωσαν το τίμημα. Αλλά οι αυξανόμενες αποκλίσεις στις επιδόσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, ως προς την αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματός τους, οφείλονται πρωτίστως στις πολιτικές οικονομικής ανάπτυξης που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο. Μετά το 1970 οι λεγόμενες «ασιατικές τίγρεις» γνώρισαν υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης σε συνδυασμό με την τεχνολογική αναβάθμιση του παραγωγικού τους συστήματος και τη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών. Το ειδικό βάρος αυτής της εξέλιξης, ως προς την παγκόσμια οικονομία, περιορίστηκε σε μικρό αριθμό βιομηχανικών κλάδων (είδη ένδυσης και ηλεκτρονικές συσκευές). Ο ριζικός μετασχηματισμός των παραγωγικών δομών της παγκόσμιας οικονομίας έλαβε χώρα μετά το άνοιγμα της Κίνας και της Ινδίας στο διεθνές εμπόριο και στις άμεσες ξένες επενδύσεις στη δεκαετία του 1980. Η τάση αυτή ενισχύθηκε αργότερα με παρόμοιες εξε-

Αντώνης Μ. Μπαρτζώκας

ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΟ ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

λίξεις στη Ρωσία, στη Βραζιλία, στη Νότια Αφρική και σε άλλες μεγάλου μεγέθους αναπτυσσόμενες χώρες. Οι χώρες αυτές ενσωματώθηκαν στις διεθνείς αγορές έχοντας στη διάθεσή τους μεγάλους πληθυσμούς, άφθονες πρώτες ύλες, πλεονάζον εργατικό δυναμικό, καλά εκπαιδευμένους επιστήμονες και μηχανικούς αλλά και στοχευμένες πολιτικές για τη βελτίωση των εγχώριων ικανοτήτων αφομοίωσης νέων τεχνολογιών. Οι διεθνικές επιχειρήσεις αξιοποίησαν πολύ γρήγορα τα νέα δεδομένα αναδιαρθρώνοντας τα δίκτυα παραγωγής τους με τη μεταφορά παραγωγικών δραστηριοτήτων σε έναν περιορισμένο αριθμό γεωγραφικών περιοχών αυτών των αναδυόμενων οικονομιών.

Η νέα ισορροπία στις διεθνείς αγορές προϊόντων και συντελεστών παραγωγής ανέδειξε τις μεγάλου μεγέθους αναπτυσσόμενες χώρες βασική προωθητική δύναμη της αύξησης του παγκόσμιου Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος (ΑΕΠ), ανατρέποντας τις προηγούμενες ισορροπίες και την εναλλαγή ρόλων ανάμεσα στην τριάδα των αναπτυγμένων χωρών (ΗΠΑ, Ευρώπη, Ιαπωνία). Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες μπορούν πλέον να αποσχιστούν από την παγκόσμια οικονομία. Οι ΗΠΑ, η Ευρώπη και η Ιαπωνία παράγουν περισσότερο από το 60% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Μια ύφεση στις χώρες αυτές είναι αναμενόμενο ότι θα τροφοδοτήσει αλυσιδωτές επιπτώσεις στο σύνολο της παγκόσμιας οικονομίας. Ο πρώτος μηχανισμός διάχυσης των αρνητικών επιπτώσεων της ύφεσης είναι το διεθνές εμπόριο. Η πτώση της ζήτησης στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη μειώνει τον ρυθμό αύξησης των εξαγωγών στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο δεύτερος μηχανισμός είναι οι αγορές κεφαλαίων. Η κρίση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα οδηγεί σε απόλεια εμπιστοσύνης, οι ροές κεφαλαίων προς περιοχές αυξημένου ρίσκου ελαχιστοποιούνται, οι αποκλίσεις των επιτοκίων εκτινάσσονται στα ύψη και οι κεφαλαιοποιήσεις στις τοπικές αγορές κεφαλαίων μειώνονται.

Ως πρόσφατα επικρατούσε η άποψη ότι η ριζική αναδιοργάνωση των δικτύων παραγωγής θα οδηγούσε στην αύξηση, χωρίς τριβές και κραδασμούς, του παραγόμενου προϊόντος στην παγκόσμια οικονομία. Μέσα από αυτή την αναδιάρθρωση θα αναδυόταν μια παγκόσμια μεσαία τάξη ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων, η οποία θα επωφελείτο και στη συνέχεια θα στήριζε τη διόγκωση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού τομέα. Παράλληλα, η απελευθέρωση των αγορών κεφαλαίων θα είχε αποτέλεσμα την αύξηση των επενδύσεων,

την ενίσχυση της αναπτυξιακής δυναμικής και τη μείωση της μακροοικονομικής αστάθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις οι προβλέψεις αυτές δεν επαληθεύθηκαν. Η ασιατική κρίση του 1997 και η επιθετική ρητορεία κορυφαίων παραγόντων των αγορών οδήγησαν τις κυβερνήσεις δυναμικών αναπτυσσόμενων χωρών στην απόφαση να συσσωρεύσουν μεγάλα συναλλαγματικά αποθέματα, δημιουργώντας επικίνδυνες ανισορροπίες στις διεθνείς αγορές κεφαλαίων. Επιπρόσθετα, η απελευθέρωση της εγχώριας αγοράς των αναπτυσσόμενων χωρών αύξησε την εξάρτησή τους από την παγκόσμια αγορά κεφαλαίων. Θεωρητικά αυτό θα έπρεπε να οδηγήσει στην πρόσβαση με μια μεγάλη δεξαμενή ρευστότητας για το εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στην πράξη ο βραχυπρόθεσμος χαρακτήρας των ροών κεφαλαίων στη διεθνή αγορά σε συνδυασμό με τις συγκρουόμενες προτεραιότητες, ως προς τον χρονικό ορίζοντα των τοποθετήσεων στις αγορές κεφαλαίων και συναλλάγματος, ανάμεσα στις διεθνείς αγορές και στους εγχώριους οικονομικούς παράγοντες εξέθεσε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες σε κινδύνους εξωγενών ανακατατάξεων και κρίσεων.

Η ενσωμάτωση των αναπτυσσόμενων χωρών στις διεθνείς αγορές άλλαξε τα δεδομένα της παγκόσμιας οικονομίας. Στη νέα διεθνή πραγματικότητα αυξήθηκε η συμπληρωματικότητα των αγορών κεφαλαίων και των παγκόσμιων δικτύων παραγωγής, ιδιαίτερα μετά και την καταλυτική επίδραση της ενσωμάτωσης της Κίνας και της Ινδίας στις διεθνείς αγορές. Επίσης, δεν προέκυψαν αποτελέσματα διάχυσης της μεγέθυνσης αλλά διευρύνθηκαν οι αποκλίσεις των επιδόσεων ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Παράλληλα δεν μειώθηκε η αστάθεια στις αγορές, ενώ ενισχύθηκαν οι ασυμμετρίες των ικανοτήτων διαχείρισης των απότομων εξωγενών μεταβολών από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Έτσι, στην αντιμετώπιση των συνεπειών της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης προσέρχονται τρεις διαφορετικές ομάδες αναπτυσσόμενων χωρών:

● Χώρες με συναλλαγματικά αποθέματα που διαθέτουν σημαντικά περιθώρια ελιγμών αλλά αναμένεται ότι θα αντιμετωπίσουν δυσκολίες διαχείρισης των νέων πολιτικών οικονομικής ανάπτυξης που θα στηριχθούν στην τόνωση της εγχώριας ζήτησης.

● Χώρες που βρίσκονται στην κόψη του ξυραφιού με δίδυμα ελλείμματα (δημόσιο χρέος και ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών) και με τις προοπτικές τους να εξα-

Είναι αυτονόητο ότι η απουσία μιας συνολικής απάντησης για τη διαχείριση της κρίσης σε διεθνές επίπεδο θα παρατείνει και τη διάρκειά της

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

τώνται από τη χρονική κλιμάκωση της κρίσης, τις έμμεσες επιπτώσεις στις τιμές των πρώτων υλών και τις συνθήκες περιφερειακής ολοκλήρωσης.

●Τέλος, χώρες που κινούνται στα όρια της επιβίωσης, χωρίς συναλλαγματικά διαθέσιμα και με ανύπαρκτα περιθώρια άσκησης

αντικυκλικής πολιτικής.

Αυτές οι διαφοροποιήσεις έχουν οδηγήσει στην αδυναμία διαμόρφωσης κοινής στρατηγικής ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Τα προβλήματα αυτά είναι ευδιάκριτα στις ως τώρα διαπραγματεύσεις για τη διαμόρφωση μιας νέας

αρχιτεκτονικής στην παγκόσμια οικονομία. Είναι αυτονόητο ότι η απουσία μιας συνολικής απάντησης για τη διαχείριση της κρίσης σε διεθνές επίπεδο θα παρατείνει και τη διάρκειά της. Αλλά αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι κάθε περαιτέρω καθυστέρηση στη λήψη αποφά-

σεων για τον ρόλο των διεθνών οργανισμών στη διαχείριση της κρίσης και τις νέες προτεραιότητες της αναπτυξιακής βοήθειας επιτείνει τα αδιέξοδα και δημιουργεί προϋποθέσεις για ανθρωπιστικές κρίσεις στις ελάχιστες αναπτυγμένες οικονομίες του πλανήτη. ●

Οι σχέσεις με τη Ρωσική Ομοσπονδία

Θετικές εξελίξεις στον ενεργειακό και στον εμπορικό τομέα

Μετά την πτώση του σοβιετικού καθεστώτος οι ελληνορωσικές σχέσεις δεν απογειώθηκαν, όπως κάποιος θα ανέμενε. Αντίθετα, η στασιμότητα που χαρακτήριζε την περίοδο 1985-1991 εξακολούθησε να υφίσταται σχεδόν ως τις αρχές της νέας χιλιετίας, όταν πρόεδρος της Ρωσίας εξελέγη ο Βλαντίμιρ Πούτιν. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν βελτιώθηκε το συμβατικό πλαίσιο. Λόγου χάριν, το 1993 υπογράφηκε Σύμφωνο Φιλίας και Συνεργασίας καθώς και μια Συμφωνία για την Οικονομική, Βιομηχανική, Τεχνολογική και Επιστημονική Συνεργασία. Η Ελλάδα, επίσης, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη των σχέσεων της ΕΕ με τη Ρωσία και εργάστηκε με επιμέλεια κατά τη διάρκεια της προεδρίας της το 1994 ώστε να υπογραφεί η Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (PCA) μεταξύ της ΕΕ και της Ρωσίας.

Η άνοδος του Πούτιν το 2000 στην εξουσία σηματοδοτείται από τη σταδιακή επανάκαμψη της Ρωσίας ως μεγάλης ευρωπαϊκής δύναμης που στηρίζεται όχι μόνο στο πυρηνικό της οπλοστάσιο, αλλά και στη χρησιμοποίηση των ενεργειακών της αποθεμάτων. Ο στόχος αυτός της Ρωσίας σε γενικές γραμμές συμπίπτει με τον στόχο της Ελλάδας να καταστεί διεθνής ενεργειακός κόμβος μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου. Επίσης, τόσο η Αθήνα όσο και η Μόσχα επιθυμούσαν να αποτρέψουν την Τουρκία να καταστεί η χώρα από το έδαφος της οποίας θα περνούσαν σημαντικοί αγωγοί μεταφοράς υδρογονανθράκων. Η σύμπτωση των δύο αυτών στόχων είναι ο κυριότερος παράγοντας που ερμηνεύει τη θεαματική βελτίωση των σχέσεων της Ρωσίας με την Ελλάδα μετά το 2000 και ιδιαίτερα μετά το 2004.

Ωστόσο οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Βουλγαρίας, της Ρωσίας και της Ελλάδας αναφορικά με την κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολης ήταν εξαιρετικά δύσκολες και χρονοβόρες. Τελικά η πολιτική ώθηση που έδωσε ο ρώσος πρόεδρος στη διάρκεια τριμερούς διάσκεψης (Ελλάδας - Βουλγαρίας - Ρωσίας), που έλαβε χώρα στην Αθήνα τον Σεπτέμβριο του 2006, είχε αποτέλεσμα την υπογραφή της συμφωνίας τον Μάρτιο του 2007 στην Αθήνα.

Η τελευταία επίσκεψη του έλληνα πρωθυπουργού στη Μόσχα τον Δεκέμβριο του 2007 πιστοποιεί το εξαιρετικά καλό κλίμα που υπάρχει ανάμεσα στις δύο χώρες και ανά-

Χαράλαμπος Τσαρβανίδης
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Αν οι ΗΠΑ θεωρήσουν ότι οι σχέσεις που αναπτύσσει η Αθήνα με τη Μόσχα υπονομεύουν βασικές παραμέτρους και στόχους της εξωτερικής τους πολιτικής, τότε η Αθήνα σίγουρα θα βρεθεί ενώπιον σοβαρού διλήμματος

μεσα στον κ. Καραμανλή και στον κ. Πούτιν, το οποίο είχε ήδη ενισχυθεί από την απόφαση της Ελλάδας να προβεί στην αγορά 450 τεθωρακισμένων οχημάτων μάχης (ΤΟΜΑ) τύπου BMP-3, τα οποία όμως, σύμφωνα με αρκετούς παρατηρητές, είναι αμφίβολο κατά πόσον θα προσφέρουν αρκετά στην αμυντική θωράκιση της χώρας. Εξαιτίας αυτής της απόφασης καθώς και της διεύρυνσης της συνεργασίας Ελλάδας - Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας με την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου South Stream, πολλοί παρατηρητές και αναλυτές θέτουν το ερώτημα αν η ελληνική εξωτερική πολιτική τίθεται σε νέες βάσεις και διαμορφώνει νέες προτεραιότητες που την οδηγούν στη δημιουργία ειδικής σχέσης με τη Ρωσία. Από την άλλη πάλι πλευρά, δεν θα πρέπει να υπερτονίζεται η βελτίωση των σχέσεων Αθήνας - Μόσχας. Η Ελλάδα συνεργάζεται με τη Ρωσία στο πεδίο της ενέργειας, αλλά, δεν είναι το μοναδικό κράτος-μέλος της ΕΕ που έχει προχωρήσει σε τέτοιου είδους συμφωνίες. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Ιταλία είναι δύο χώρες που συνεργάζονται εξίσου, αν όχι στενότερα, με τη Ρωσία. Εξάλλου, η Ελλάδα επιδιώκει να συνεργαστεί στον τομέα αυτόν και με την Τουρκία. Ο αγωγός που έχει κατασκευαστεί μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας και αναμένεται να επεκταθεί ως την Ιταλία προορίζεται να χρησιμοποιηθεί για τη μεταφορά αζερικού και όχι ρωσικού φυσικού αερίου.

Μια άλλη θετική εξέλιξη στις ελληνορωσικές σχέσεις σημειώνεται στον τομέα του εμπορίου, όπου παρατηρήθηκε το 2006 εντυπωσιακή αύξηση των ελληνικών εξαγωγών κατά 60% σε σχέση με το 2005. Ετσι, η Ρωσία ανέβηκε το 2006 στην ενδέκατη θέση των καλύτερων πελατών των ελληνικών προϊόντων από τη δέκατη τέταρτη θέση το 2005 και παρέμεινε στην τρίτη θέση των καλύτερων προμηθευτών. Το 2007 σημειώθηκε επίσης νέα αύξηση των ελληνικών εξαγωγών της τάξεως του 11,5%.

Ανεξαρτήτως πάντως των παραπάνω ερωτημάτων η πορεία των ελληνορωσικών σχέσεων θα εξαρτηθεί κατά τα επόμενα χρόνια από τους εξής παράγοντες:

Πρώτον, από τον βαθμό που η ρωσική διπλωματία θα είναι σε θέση να ασκήσει μια δραστήρια εξωτερική πολιτική στην περιοχή που θα είναι υποβοηθητική των ελληνικών συμφερόντων, όπως στο Κυπριακό και στα ελληνοτουρκικά. Δεύτερον, από τον βαθμό που η ελληνική διπλωματία θα εξακο-

λουθήσει να θεωρεί τις σχέσεις με τη Μόσχα ως ύψιστη προτεραιότητα στην ημερησία διάταξη της εξωτερικής της πολιτικής. Ωστόσο η Αθήνα θεωρεί, εκτός από τον ενεργειακό τομέα (ο οποίος βέβαια σήμερα είναι σημαντικός, διότι η συνεργασία αυτή θα καταστήσει τη χώρα διεθνή ενεργειακό κόμβο), την ανάπτυξη στενών σχέσεων με τη Μόσχα, όπως εξάλλου έπραξε και κατά την περίοδο 1981-1985, περισσότερο ως μια τακτική προώθησης του διπλωματικού της βάρους και της γεωστρατηγικής σημασίας της χώρας εντός του ευρωατλαντικού πεδίου και λιγότερο ως μια ριζοσπαστική στροφή του εξωτερικού προσανατολισμού της χώρας.

Τρίτον, από τον βαθμό που η Αθήνα θα εντάξει τις σχέσεις της με τη Μόσχα στο πλαίσιο μιας κοινής ευρωπαϊκής αντιμετώπισης της Ρωσίας. Αν η ΕΕ κατορθώσει να διαμορφώσει μια κοινή εξωτερική πολιτική προς τη Ρωσία, πράγμα που ως σήμερα δεν έχει συμβεί, τότε η Ελλάδα θα προτιμήσει οι σχέσεις της με τη Μόσχα σε μεγάλη έκταση να διέπονται από το πλαίσιο των κοινών θέσεων της ΕΕ.

Τέταρτον, από την προοπτική των σχέσεων με τις ΗΠΑ. Ενα βασικό δόγμα που διαχρονικά προσδιορίζει την ελληνική εξωτερική πολιτική είναι να διατηρεί καλές σχέσεις με την ισχυρότερη πολεμική ναυτική δύναμη της Ανατολικής Μεσογείου. Μεταπολεμικά, η δύναμη αυτή ήταν οι ΗΠΑ. Η διαπίστωση αυτή εξακολουθεί να ισχύει ακόμη και σήμερα. Εξάλλου, ένα πλήθος θεμάτων που αφορούν άμεσα την Ελλάδα, όπως το ζήτημα της ονομασίας της πΓΔΜ, η επίλυση του Κυπριακού και η διευθέτηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, εξαρτάται από την πολιτική που η Ουάσινγκτον θα ακολουθήσει. Πάντως στα παραπάνω ζητήματα δεν αναμένεται η νέα αμερικανική κυβέρνηση να διαφοροποιηθεί σημαντικά από την πολιτική που ακολούθησε ως σήμερα η διοίκηση Μπους. Αν οι ΗΠΑ θεωρήσουν ότι οι σχέσεις που αναπτύσσει η Αθήνα με τη Μόσχα υπονομεύουν βασικές παραμέτρους και στόχους της εξωτερικής τους πολιτικής στον ευρύτερο χώρο της ΝΑ Ευρώπης, της Ανατολικής Μεσογείου και γενικότερα του ευρασιατικού χώρου, τότε η Αθήνα σίγουρα θα βρεθεί ενώπιον σοβαρού διλήμματος: Να λάβει υπόψη της τις αμερικανικές επιδιώξεις ή να ταυτιστεί ακόμη περισσότερο με τη Ρωσία. Η επιλογή της ασφαλώς θα είναι να διευρύνει το φάσμα των σχέσεών της με τη Ρωσία τόσο όσο δεν θα βρεθεί στην ανάγκη να αντιμετωπίσει σοβαρά ένα τέτοιο δίλημμα. ●

ΙΔΕΕΣ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Χωρίς προσανατολισμό;

Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κοσσυφοπέδιο

Το ζήτημα του τελικού καθεστώτος του Κοσσυφοπεδίου εξακολουθεί να προκαλεί τριβές στην Ευρώπη. Τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αδυνατούν να υιοθετήσουν μια ενιαία κοινή θέση. Ως σήμερα, 22 κράτη-μέλη έχουν αναγνωρίσει το Κόσοβο υποστηρίζοντας την εφαρμογή του σχεδίου Αχτισάρι. Τα υπόλοιπα πέντε κράτη-μέλη (η Ελλάδα, η Ισπανία, η Κύπρος, η Ρουμανία και η Σλοβακία) εκφράζουν επιφυλάξεις τονίζοντας ότι το σχέδιο Αχτισάρι δεν τυγχάνει διεθνούς αποδοχής και νομιμοποίησης αφού έχει απορριφθεί από τη Σερβία και, κυρίως, δεν έχει εγκριθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξαιτίας της αντίθεσης της Ρωσίας. Τα κράτη αυτά επισείουν επίσης τον κίνδυνο να δημιουργηθεί διεθνές προηγούμενο από την αποδοχή της μονομερούς απόσχισης του Κοσσυφοπεδίου και δηλώνουν ότι η απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (η οποία έθεσε το Κόσοβο υπό τη διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών το 1999) εξακολουθεί να παραμένει σε ισχύ.

Βέβαια, με νωπές τις μνήμες του διχασμού τους σχετικά με την επέμβαση στο Ιράκ, τα κράτη-μέλη της ΕΕ αποφεύγουν να συγκρουστούν για το Κοσσυφοπέδιο. Παραμένουν σταθερά προσηλωμένα στη συμφωνία του περασμένου Φεβρουαρίου ότι κάθε κράτος θα καθορίσει σε εθνικό επίπεδο τη στάση που θα ακολουθήσει. Μάλιστα, προκειμένου να υπογραμμίσει το ενδιαφέρον της για την περιοχή, η ΕΕ έχει ξεκινήσει την ανάπτυξη στο Κόσοβο μιας πολυεθνικής δύναμης «επιβολής του κράτους δικαίου» (EULEX) με σκοπό να συνεισφέρει στην εδραίωση ανεξάρτητων και αποτελεσματικών δομών με αναλογική εκπροσώπηση των εθνοτικών ομάδων στα τελωνεία, στην αστυνομία και στα δικαστήρια.

Ωστόσο το χάσμα αντίληψης αναφορικά με το τελικό καθεστώς του Κοσσυφοπεδίου εξακολουθεί να είναι αγεφύρωτο. Πολύ δε περισσότερο, έχει μεταφερθεί από τις Βρυξέλλες στο πεδίο της διένεξης Κοσοβάρων και Σέρβων. Αυτό που συμβαίνει στο Κοσσυφοπέδιο είναι πρωτόγνωρο. Δεν παρατηρούμε απλώς την υποκατάσταση της κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής από τις επί μέρους εθνικές πολιτικές όπως συνήθως συμβαίνει σε ζητήματα στα οποία τα μέλη της Ένωσης αδυνατούν να συμφωνήσουν. Αντιθέτως, γινόμαστε μάρτυρες μιας κατάστασης στην οποία η καθεμία από τις παραπάνω δύο ομάδες ευρωπαϊκών κρατών (δηλ. οι υποστηρικτές της αναγνώρισης του Κοσσυφοπεδίου, από τη μια μεριά, και τα κράτη τα οποία έχουν διατυπώσει επιφυλάξεις, από την άλλη) έχει καταφέρει να «κα-

Νικόλαος Τζιφάκης

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΜΕΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ταλάβει» και να εδραιώσει τις απόψεις της σε έναν τουλάχιστον φορέα της ΕΕ που δραστηριοποιείται στην περιοχή. Οι πολιτικές των κρατών που έχουν αποδεχθεί την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου εκφράζονται από τον Ειδικό Απεσταλμένο της ΕΕ, ενώ οι θέσεις των υπολοίπων πέντε ευρωπαϊκών κρατών επηρεάζουν τις συνθήκες ανάπτυξης της EULEX. Με άλλα λόγια, στο Κοσσυφοπέδιο συνυπάρχουν παράλληλες πολιτικές στο όνομα της ΕΕ οι οποίες ταυτόχρονα παραπέμπουν και εκπορεύονται από τις δύο διαμετρικά αντίθετες ευρωπαϊκές θέσεις για το τελικό καθεστώς της περιοχής.

Οι υποστηρικτές της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου έχουν προχωρήσει στην εφαρμογή του σχεδίου Αχτισάρι. Τα ευρωπαϊκά αυτά κράτη (σε συνεργασία με τις ΗΠΑ) έχουν επιφορτίσει τον Ειδικό Απεσταλμένο της ΕΕ στο Κοσσυφοπέδιο Πίτερ Φέιθ με τον επιπρόσθετο ρόλο του Διεθνούς Πολιτικού Εκπροσώπου. Ο ρόλος αυτός πρακτικά συνεπάγεται την ευθύνη υποστήριξης και εποπτείας της προσπάθειας των Κοσοβάρων προκειμένου να υλοποιήσουν τις απαραίτητες θεσμικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που προβλέπονται στο σχέδιο Αχτισάρι σε σχέση με τα δικαιώματα των μειονοτήτων. Το Διεθνές Πολιτικό Γραφείο του οποίου ηγείται ο Φέιθ στερείται οποιασδήποτε διεθνούς αναγνώρισης και νομιμοποίησης από τα κράτη και τους διεθνούς οργανισμούς που δεν έχουν αποδεχθεί την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου. Για κράτη όπως η Ισπανία ή η Κύπρος, ο Φέιθ διατηρεί μόνο την αρχική του αρμοδιότητα, δηλαδή τον ρόλο του Ειδικού Απεσταλμένου της ΕΕ. Παρ' όλα αυτά, στον βαθμό που ο ευρωπαίος απεσταλμένος εργάζεται καθημερινά για την εφαρμογή του σχεδίου Αχτισάρι, η ΕΕ δίνει την εντύπωση ότι στην πράξη έχει ταχθεί υπέρ της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου. Συνεπώς οι Σέρβοι του Κοσσυφοπεδίου παραμένουν επιφυλακτικοί (αν όχι εχθρικοί) απέναντι στην ΕΕ και εναγνίζονται τόσο στο άνοιγμα παρατήματος του Διεθνούς Πολιτικού Γραφείου στη Βόρεια Μιτρόβιτσα όσο και στην ανάπτυξη της EULEX στην περιοχή τους.

Η αντίθεση της Ρωσίας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ στην αντικατάσταση της πολυεθνικής δύναμης του ΟΗΕ (UNMIK) από τη EULEX ανάγκασε την ΕΕ να στραφεί στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ για τη νομιμοποίηση της πολυεθνικής αποστολής της. Στερούμενος τη δυνατότητα να υποκαταστήσει θεσμικά το Συμβούλιο Ασφαλείας, ο Μπαν Κι Μουν πρότεινε να λάβει χώρα η ανάπτυξη της EULEX στο πλαίσιο μιας αναδιαταγμένης UNMIK. Αντί δηλαδή να αντικαταστήσει την UNMIK, η EULEX να αποτελέσει συστατικό μέρος

της δύναμης των Ηνωμένων Εθνών. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η ευρωπαϊκή δύναμη θα πρέπει να λειτουργήσει στο πλαίσιο των θέσεων και των πολιτικών του ΟΗΕ παραμένοντας αυστηρά ουδέτερη στο ζήτημα του τελικού καθεστώτος του Κοσσυφοπεδίου και αποδεχόμενη την ισχύ της απόφασης 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Συνεπώς η EULEX αναπτύσσεται στο Κοσσυφοπέδιο σύμφωνα με τις θέσεις και τις αντιλήψεις των πέντε ευρωπαϊκών κρατών που δεν έχουν αναγνωρίσει την ανεξαρτησία του.

Η ευρωπαϊκή πολιτική στο Κοσσυφοπέδιο είναι αντιφατική και αυτοαναιρούμενη. Η χρήση «ενωσιακών» μέσων (του Ειδικού Απεσταλμένου και της EULEX) για την εξυπηρέτηση διαφορετικών και εν τέλει συγκρουόμενων πλαισίων πολιτικής αναμφισβήτητα υποθηκεύει την αποτελεσματικότητα της ΕΕ στην περιοχή και πλήττει καίρια την αξιοπιστία της. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί η ιστορικά εδραιωμένη δυσπιστία των Κοσοβάρων για την Ευρώπη, που εκπορεύεται από την αποτυχία των Βρυξελλών όχι μόνο να αντιδράσουν αποτελεσματικά στις πολιτικές «σιωπηλές» εθνοκάθαρσης του Μιλόσεβιτς, αλλά και να συνεισφέρουν στη συνέχεια στην οικονομική ανάπτυξη του Κοσόβου.

Η απουσία μιας ενιαίας κοινής ευρωπαϊκής θέσης για το Κοσσυφοπέδιο επιπρόσθετα προσφέρει ένα παράθυρο ευκαιρίας στους Κοσοβάρους και στους Σέρβους να εκμεταλλευτούν τις ενδοευρωπαϊκές θεσμικές αντιθέσεις για την προώθηση των θέσεών τους. Πράγματι, ενώ οι δύο εθνοτικές ομάδες έχουν όλους αυτούς τους μήνες μεταφέρει την αντιπαράθεσή τους για το τελικό καθεστώς της περιοχής στο ζήτημα της ανάπτυξης (ή μη) της EULEX στο Βόρειο Κοσσυφοπέδιο (οι Σέρβοι επιθυμούν τα σώματα ασφαλείας σε αυτές τις περιοχές να υπάγονται διοικητικά στην UNMIK), η ΕΕ έχει αποφύγει να παρέμβει δυναμικά προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση.

Συμπερασματικά, η εναρμόνιση του πλαισίου της δράσης, η συνεργασία και ο συντονισμός του Ειδικού Απεσταλμένου της ΕΕ, της EULEX αλλά και του γραφείου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Πρίστινα είναι απαραίτητα για την επιτυχή έκβαση των πολιτικών της ΕΕ στο Κόσοβο. Μια ενδεχόμενη νέα αποτυχία της ΕΕ να συνεισφέρει στην παγίωση της σταθερότητας στο Κοσσυφοπέδιο θα είναι επιζήμια όχι μόνο για το διεθνές κύρος της Ένωσης, αλλά και για την ειρήνη, τη σταθερότητα και την οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής των Δυτικών Βαλκανίων. Πρόκειται για αρνητικές επιπτώσεις σε εξίσου σημαντικούς στόχους που πάγια επιδιώκει η ελληνική εξωτερική πολιτική. ●

Το διδάγμα που ανέδειξε η κρίση που βιώνουμε είναι πως η αυτονομία της οικονομίας του χαρτιού από την πραγματική οικονομία σε συνδυασμό με μια δογματική – σχεδόν μεταφυσική – πίστη στην ικανότητα αυτορρύθμισης των αγορών ήταν καταστροφική